

140. Torstaina 8 päivänä joulukuuta 1988

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely:

1) Ehdotukset eräiksi esitutkinta- ja pak-
kokeinolainsäädäntöön liittyviksi laeiksi .. 4148
Hallituksen esitys n:o 186
Lakivaliokunnan mietintö n:o 14
Suuren valiokunnan mietintö n:o 217

2) Ehdotus laiksi otsonikerrosta hei-
kentäviä aineita koskevan Montrealin
pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksy-
misestä 4159
Hallituksen esitys n:o 212
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 17
Suuren valiokunnan mietintö n:o 218

3) Ehdotus laiksi Pohjoismaiden kehi-
tysrahaston perustamista koskevan sopi-
muksen eräiden määräysten hyväksymi-
sistä 4167
Hallituksen esitys n:o 218
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 18
Suuren valiokunnan mietintö n:o 219

4) Ehdotukset laiksi moottoriajoneu-
voverosta annetun lain 16 §:n ja laiksi
moottoriajoneuvoverosta annetun lain
17 §:n muuttamisesta „
Hallituksen esitys n:o 227
Lakialoite n:o 96
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 98
Suuren valiokunnan mietintö n:o 220

5) Ehdotukset laiksi polttoaineverosta
annetun lain muuttamisesta 4168
Hallituksen esitys n:o 125
Lakialoitteet n:ot 81 ja 108
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 99
Suuren valiokunnan mietintö n:o 221

Siv.
6) Ehdotus laiksi kansanterveyslain 6
§:n muuttamisesta 4169
Hallituksen esitys n:o 228
Talousvaliokunnan mietintö n:o 10
Suuren valiokunnan mietintö n:o 222

7) Ehdotus laiksi ammatillisten oppi-
laitosten rahoituksesta annetun lain
muuttamisesta 4171
Hallituksen esitys n:o 222
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 25
Suuren valiokunnan mietintö 223

8) Ehdotukset laeiksi työntekijäin elä-
kelain sekä eräiden siihen liittyvien lakien
muuttamisesta 4172
Hallituksen esitys n:o 216
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 33
Suuren valiokunnan mietintö n:o 224

9) Ehdotus laiksi palvelukseen kutsu-
tun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen
jatkumisesta annetun lain 1 ja 4 §:n
muuttamisesta 4175
Hallituksen esitys n:o 196
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 34
Suuren valiokunnan mietintö n:o 225

10) Ehdotus laiksi Kansainvälisen in-
vestointitakauslaitoksen perustamista kos-
kevan yleissopimuksen eräiden määräys-
ten hyväksymisestä „
Hallituksen esitys n:o 202
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 19
Suuren valiokunnan mietintö n:o 226

Ensimmäinen käsittely:

11) Ehdotukset yö- ja vuorotyötä kos-
keviksi laeiksi 4189

Hallituksen esitys n:o 193
Lakialoite n:o 115
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 35

12) Ehdotukset ammattitautilaiksi sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 4192

Hallituksen esitys n:o 153
Toivomusaloite n:o 855/1987 vp.
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 36

Esitellään:

13) Hallituksen esitys n:o 229 laiksi rakennuslain muuttamisesta 4207

Pöydällepanoa varten esitellään:

14) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 22 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus maanmittaushallinnon eräiden virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta (A n:o 29) 4208

15) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 26 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus kouluhallituksen eräiden virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta (A n:o 28) „

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies
H e t e m ä k i - O l a n d e r .

Nimenhuudossa merkitään poissaoleviksi edustajat Aaltonen, Astala, Björklund, Kanerva, Kauppinen, P. Leppänen, Salolainen ja Virolainen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä yksityisasioiden takia edustajat Astala, Björklund ja Gustafsson sekä tämän kuun 23 päivään sairauden vuoksi ed. P. Leppänen.

Siv. Uusia hallituksen esityksiä

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan joulukuun 2 päivästä ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esitykset n:ot 230 ja 231, jotka nyt on edustajille jaettu.

Kirjalliset kysymykset

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 574, 575 ja 579. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Kortesalmi: Arvoisa puhemies! Ilmoitan suuren valiokunnan jäsenille, että suuri valiokunta kokoontuu huomenna kello 12.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotukset eräksi esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöön liittyviksi laeiksi

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 217 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä lakivaliokunnan mietinnössä n:o 14 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 186, joka sisältää yllämainitut lakiehdotukset.

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 217. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Björkstrand: Arvoisa puhemies, värderade talman! Englannissa on tapana sanoa, ettei riitä, että oikeus toteutuu, sen pitää toteutua julkisesti, niin että kansalaiset itse voivat varmistua oikeuden toteutumisesta. Oikeudenkäynnin julkisuus on kaikissa oikeusvaltioissa omaksuttu periaate, ja siitä on määräyk-

siä myös YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeusopimuksessa.

Suomen lainsäädännössä oikeudenkäynnin julkisuus on kiistaton pääsääntö, josta on vain harvoja poikkeuksia, joko valtion ulkoisen turvallisuuden tai yksilön intimitetin suojaamiseksi.

Oikeudekäynnin julkisuuden perimmäisenä tarkoituksena on yksilön suojaaminen, sen estäminen, että häntä salaisissa oikeudenkäynneissä voisi tuomita mielivaltaisesti. Yksilön kannalta oikeudenkäynnin julkisuus on kuitenkin kaksiteräinen miekka: julkisuus voi varsinkin tämän päivän yhteiskunnassa, jossa joukkoviestimien merkitys on hyvin suuri, aiheuttaa rikoksesta epäillylle paljon kärsimyksiä ja korvaamattomia vahinkoja, eikä vain syylliselle, vaan myös hänen omaisilleen, jotka ovat syyttömiä tehtyyn rikokseen.

Oikeudenkäynnin julkisuussäännöksissä joudataan siten punnitsemaan vastakkain hyvin keskeisiä eri suuntaan viittaavia periaatteita. Tällöin on selvää, että oikeudenkäyntivaiheessa, eli kun syyte on nostettu, oikeudenkäynnin julkisuudesta voidaan vain painavista vastasyistä tehdä poikkeuksia. Ennen varsinaisen oikeudenkäynnin alkua, esitutkintavaiheessa, asia on sitä vastoin toisin. Silloin sekä yksilön suojaamiselle että myös rikostutkinnallisille syille pitää antaa enemmän painoa. Mitä erityisesti yksilön suojaamiseen tulee, niin on muistettava, että ensi vuoden alusta voimaan tulevassa esitutkintalaissa esitutkinnan yhdeksi johtavaksi periaatteeksi on säädetty ns. syyttömyysoletama. Tämä periaate, joka sisältyy myös edellä mainittuun kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevaan YK:n yleissopimukseen, sisältää sen, että epäiltyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänet on tuomioistuimen päätöksellä todettu syylliseksi. Epäiltyä pitäisi siten myös voida suojata sellaiselta julkisuudelta, joka etukäteen leimaamaan hänet syylliseksi.

Nyt käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen sisältyvä ehdotus uuden 5 a §:n liittämisestä lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta koskevatangitsemisasian käsittelyä vain ennen syytteen nostamista. Tätä ei julkisessa keskustelussa ole huomattu. Vaikka uuden, ensi vuoden alusta voimaan tulevan esitutkintalain mukaan vangitsemisestä päättää tuomioistuin, on syytä muistaa, että tämän pykälän tarkoittamissa tapauksissa rikosasia on vielä esitutkintavaiheessa. Hallituksen esityksen lähtökohta — että epäillylle pi-

tää tässä vaiheessa antaa suojaa julkisuudelta, jos hän niin haluaa — on siten oikeaan osunut.

Kun hallituksen esitystä on käsitelty lakivaliokunnassa, on kuitenkin kiinnitetty huomiota siihen, että muissa Pohjoismaissa epäillylle ei laissa ole annettu ehdotonta valtaa vaikuttaa siihen, käsitelläänkö vangitsemisasiaa ennen syytteen nostamista suljetuin ovin. Päätös riippuu muissa Pohjoismaissa aina tuomioistuimen harkinnasta.

Tätä taustaa vasten valiokunta on muuttanut hallituksen esityksen 5 a §:ää niin, että päättävältä oikeudenkäynnin julkisuudesta viime kädessä aina olisi tuomioistuimella. Näin tuomioistuin voisi harkita, onko olemassa esim. sellainen huomattava julkinen etu, josta julkisen sanan neuvosto on puhunut ja joka vaatisi julkista käsittelyä. Päätös siitä, mitkä asiat ovat julkisia, kuuluu joka tapauksessa myös hallituksen esityksen mukaan viime kädessä tuomioistuimen harkintaan.

Lyhyesti ilmaistuna valiokunnan muutosehdotus merkitsee seuraavaa: Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemisasian suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta:

1) Jos epäilty sitä pyytää. Vain erityisen painavasta syystä tuomioistuin voisi ratkaista julkisuuskysymyksen vastoin epäillyn pyyntöä. Tällainen tapaus voisi olla esimerkiksi se, että samassa jutussa on useita vangittavia ja jotkut heistä haluavat julkista käsittelyä eikä vangitsemisasiata voida järkevästi jakaa eri oikeudenkäynneiksi.

2) Jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä — yleensä esitutkinnan johtaja — tutkinnallisista syistä pyytää suljettua käsittelyä, siis sen takia, että julkinen käsittely voisi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä. Valiokunta on lähtenyt siitä, ettei tuomioistuin ilman painavia syitä voisi olla suostumatta esitutkinnan johtajan pyyntöön.

3) Tuomioistuin voisi myös omasta aloitteestaan päättää, että vangitsemisasiata käsitellään suljetuin ovin. Tämä voisi tulla kysymykseen esimerkiksi, jos rikoksen uhrin intimitetin suojaaminen esim. siveellisyysrikoksissa edellyttää suljettua käsittelyä tai jos epäilty on alaikäinen eikä itse ymmärrä valvoa etujaan.

Lopuksi haluan todeta, että asian käsittely on osoittautunut yllättävän hankalaksi, koska valiokunnan tehtävänä on ollut soveltaa yhteen eri suuntiin meneviä näkökohtia. Kun julkisuudessa on väitetty, että tämän lain myötä oikeudenkäynnit Suomessa olisivat muuttumassa ei-julkisiksi, totuus on valiokunnan yksimielisen kä-

sityksen mukaan päinvastainen. Kun poliisi tänään tekee päätöksensä vangitsemisesta tai matkustamiskiellosta virkahuoneessaan, asia ei ole eikä voikaan olla julkinen. Uuden esityksen mukaan asia siirtyy tuomioistuimen ratkaisuksi, ja tätä kautta muun muassa tiedot epäillyn nimestä, asian laadusta sekä käsittelyajasta ja -paikasta ovat aina julkisia. Samoin ovat julkisia myös tiedot siitä, mitä tuomioistuin on päättänyt ja mitä lainkohtaa se on soveltanut. Tuomioistuimelle annetaan myös valiokunnan ehdotuksen mukaan lopullinen päätäntävalta siitä, onko epäillyn pyynnöllä suljettujen ovien käsittelystä riittävän painavia perusteita.

Kun otetaan huomioon, että käsittely tapahtuu huomattavasti aikaisemmassa vaiheessa ja että epäiltyä on pidettävä syyttömänä, kunnes tuomioistuin on päätöksellään toisin todennut, esitys itse asiassa valiokunnan tekemin muutoksin merkitsee tasapainon saavuttamista vastakaisten periaatteiden välillä sekä myös huomattavaa parannusta nykyiseen käytäntöön verrattuna julkisuusvaatimusten osalta. Tämä olisi totuuden nimissä myös tunnustettava.

Värderade talman! I Finland liksom i andra rättsstater är principen om offentlighet vid rättegångar allmänt accepterad. Det finns endast ett fåtal undantag från denna princip genom vilka man har velat skydda statens yttre säkerhet eller individers integritet och privatliv.

Syftet med offentlighet vid rättegångar är att skydda individen från att dömas godtyckligt. Ur individens synvinkel är dock offentligheten en tvetydig fråga: den kan särskilt i dagens samhälle, där massmedierna spelar en stor roll, medföra att den som är misstänkt för brott åsamkas stort lidande också i sådana fall då åtal inte ens kommer att väckas. Det här gäller inte bara den misstänkte utan också hans anhöriga, som är oskyldiga till det brott som personen åtalas för.

I stadgandena om offentlighet vid rättegångar är man sålunda tvungen att mot varandra väga centrala principer som är i strid med varandra. Det här blir speciellt viktigt då det är fråga om ett förundersökningsskede, då den misstänkte måste betraktas som icke skyldig tills domstolen uttryckligen har slagit fast motsatsen.

Lagutskottet har i sin behandling av ifrågavarande proposition funnit att domstolen i Finland liksom i de övriga nordiska länderna bör ges slutlig beslutanderätt också när den misstänkte begär att behandlingen skall äga rum

utan att allmänheten är närvarande. Ifall synnerligen vägande skäl för en offentlig behandling föreligger kan domstolen enligt utskottets ändringsförslag besluta i strid mot den misstänktes önskan.

Sådana skäl kan enligt utskottet föreligga till exempel då det i målet finns flera misstänkta, vilkas uppfattningar om behandlingssättet är motstridiga samt då det finns ett betydande offentligt intresse för en offentlig behandling redan i förundersökningsskedet.

Enligt utskottets enhälliga uppfattning innebär ett godkännande av regeringens proposition med de av utskottet föreslagna ändringarna att offentligheten avsevärt ökar när det gäller beslut om häktning och reseförbud. Den bild som har getts i offentligheten av propositionen som ett mörklägningsförsök har inte varit riktig. Om offentlighetsprincipen drivs längre än vad utskottet nu föreslår riskerar den att komma i uppenbar konflikt med den misstänktes rättskydd. Det har vi inte heller råd med i en rättsstat.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys eräiksi esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöön liittyviksi laeiksi eli tuttavallisemmin esitutkinta-2 valmistunee nippa nappa käyttöön otettavaksi ensi vuoden 1 päivänä yhdessä isoveljensä esitutkintalainsäädännön kanssa.

Tämä hallituksen esitys sisältää muutoksia 18:aan eri lakiin. Yksi oli kuitenkin valiokunnan käsittelyssäkin yli muiden, nimittäin lakiesitys-1, laki oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain muuttamisesta ja sen osalta vallan uusi säädös, lain 5 a §. Lain kohta käsittelee prosessimenettelyä tuomioistuimessa vangitsemisen ja matkustuskiellon antamisen osalta esitutkintaan liittyvän vangitsemismenettelyn siirtymässä vuoden 1989 alusta tuomioistuimelle, joka määrää myös esitutkinnan ja oikeudenkäynnin varmistamiseksi säädetyistä uudesta pakkokeinosta, matkustamiskiellosta.

5 a §:n keskeinen, tietynlaista kiistelyäkin heittänyt kysymys on tuomioistuin käsittelyn julkisuus. Poikkeaaahan sekä hallituksen esitys että myös lakivaliokunnan tietyllä tavalla uudelleen rakentama lain kohta siitä perinteisestä tavasta, jonka mukaan tuomioistuin käsittely eräitä poikkeuksia lukuunottamatta on meillä julkinen.

Hallituksen esityksen mukaan vangitsemista ja matkustuskieltoa koskeva käsittely olisi suo-

ritettava niin sanotusti suljetuin ovin, jos prosessin kohteena oleva epäilty sitä pyytää. Asian suhteen ei tuomioistuimella olisi poikkeavaa harkintavaltaa. Sen sijaan tuomioistuin voisi hallituksen esityksen mukaan vapaan harkinnan mukaan päättää, että pakkokeinoja ja todisteiden esittämistä koskevalta osin asia voitaisiin käsitellä myös suljetuin ovin, jos käsittelyssä esiin tulevien seikkojen julkitulo voisi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä.

Hallituksen esityksen lakitekstissä ei ole mainintaa esitutkintaviranomaisista tällaisen toimenpiteen pyytäjänä, mutta on itsestään selvää, että senkin mukaan aloite tuomioistuimelle on tarkoitettu tulevaisuuteen pakkokeinoja pyytävän esitutkintaviranomaisen taholta.

Hallituksen esitys siis tuntee suljettujen ovien pyytäjänä epäillyn sekä loogisen ajattelun kautta esitutkintaviranomaisen, mutta ei esimerkiksi asianomistajaa, jolla saattaisi joissakin tapauksissa olla intressi suljettujen ovien suuntaan samoin kuin jutussa mahdollisesti kuultavalla todistajalla. Tosin on todettava, että oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §, johon nyt säädettävän uuden lain kohdan lopussa viitataan, antaa tuomioistuimelle asianomistajaa koskien tietyn harkintavallan tietynlaisissa asioissa.

Lakivaliokunta on mielestäni onnistuneesti sorvannut tämän uuden 5 a §:n uuteen uskoon. Vaikka lain kohdan sisältö ei aineellisesti ole kovinkaan paljon hallituksen esitykseen verrattuna muuttunut, se on jo lakiteknisesti saanut mielestäni paremman ja selkeämmän muodon. Toki on todettava se, että pykälää hiottiin yhteistyössä oikeusministeriön kanssa, niin kuin asiaan kuuluu.

Valiokunnan ottaman kannan mukaan tuomioistuimen tulee käsitellä asia suljetuin ovin, jos epäilty sitä pyytää. Vastoin kuin hallituksen esityksessä valiokunnan kannan mukaan tuomioistuimelle jää tässä asiassa harkintavalta ja oikeus päättää toisin, jos siihen on erityisen painavia syitä. Tällaisiin syihin tuomioistuin tulee kuitenkin uskoakseni hyvin harvoin törmäämään, vaikka joitakin sen suuntaisia esimerkkejä valiokunnan perusteluissa on esitettykin.

Valiokunnan mukaan käsittely tutkinnallisista syistä tapahtuu pakkokeinovaatimuksen esittäjän, ts. esitutkintaviranomaisen nimenomaisesti pyynnöstä suljetuin ovin. Vaikka asia ei tältä osin sinänsä muutu hallituksen esitykseen nähden, asian tietty painotus sen tärkeyteen nähden on mielestäni parempi valiokunnan esit-

tämässä muodossa. Kun tämä asia on saanut oman kappaleensa myös valiokunnan perusteluissa, pidän esitutkinnan turvaamisen huomioon ottamista lainsäätäjän taholta riittävänä edellyttäen, että lakia toteutetaan sen tarkoituksen mukaisesti.

Valiokunta on lisännyt lakitekstiin kohdan, joka puuttui hallituksen esityksestä. Tuomioistuin voisi käsitellä asian suljetuin ovin, vaikka pyyntöä sellaisesta ei ole esitetty, jos se katsoo muutoin olevan siihen aihetta. Näkemykseni mukaan, näinhän se on, jos tietyistä syistä todistajan kuuleminen halutaan suorittaa suljetuin ovin, se on silloin tuomioistuimen harkinnassa.

Arvoisa puhemies! On sanottu, että nyt säädettävä lain kohta loukkaa oikeudenkäytön perinteistä julkisuutta ja myös julkisen sanan edustajien oikeuksia. Ottamatta tässä vaiheessa kantaa jälkimmäiseen asiaan on todettava, että tämä laki kieltämättä tuo mukanaan merkittäviä rajoituksia tässä nimenomaisessa asiassa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteeseen riippuen käytännössä tietysti siitä, miten paljon tuota mahdollisuutta suljettujen ovien suuntaan käytetään. Asiaa on kuitenkin syytä tarkastella nyt tässä vaiheessa vähän eri suunnista.

On huomattava, että tuomioistuimet ottavat tämän lain myötä pitkän askeleen sen perinteisen lainkäytön ulkopuolelle, johon julkisuusperiaate on tähän saakka liittynyt, pitkän askelen perinteisen esitutkinnan suuntaan ja alueelle, sille alueelle, jolla ei ole tähänkään saakka valinnut viranomaistoimintojen julkisuusperiaatetta.

Nykyisin pisin pidätysaika on 17 vuorokautta. Se muuttuu ensi vuoden alusta 7 vuorokaudeksi ja lähitulevaisuudessa Eurooppa-yhteisön myötä todennäköisesti 3 vuorokaudeksi. Näistä määräajoista olen jättänyt pois mahdollisten kuljetusten vuoksi säädetyt lisäajat, 4 vuorokautta. Jotta asia tulisi selkeämmin nyt tässä esille, käsittelen asiaa kuitenkin kuin olisimme jo tuossa EY-ajassa ja pisin pidätysaika olisi 3 vuorokautta, koska se kuitenkin tulee todennäköisesti tällaiseksi muodostumaan.

Kun poliisi nykyisin pidättää jonkun rikokseen syylliseksi epäiltynä, ensimmäinen pidätysjakso on 3 vuorokautta. Jos poliisi, tarkoitan tietysti vangitsemiseen oikeutettua poliisiviranomaista, tämän ajan umpeen kuluttua katsoo perustelluksi ja tarpeelliseksi jatkaa tuota aikaa, hän voi jatkaa sitä 14 vuorokaudella. Hän tekee päätöksen, aivan kuten lakivaliokunnan

puheenjohtaja ed. Björkstrand mainitsi, virkahuoneessaan, jos näin hienosti sanotaan. Asiaa ilmoitetaan pidätetyille ja pidätyksen jatkamisesta tehdään asianomainen merkintä poliisiase-
man pidätettyjen kirjaan. Asiaan ei liity min-
käänlaista julkisuutta.

Jos vangitsemiseen oikeutettu viranomaisen noiden 14 vuorokauden kuluttua, siis 17 vuoro-
kauden kokonaisajan kuluttua harkitsee, että
pidätettynä ollut syylliseksi epäilty tulee vangit-
ta, se tapahtuu seuraavasti. Hän kirjoittaa vir-
kahuoneessaan vankipassin, joka on A4-kokoi-
nen lomake, neljänä kappaleena. Sen jälkeen
hän marssii pidätetyn säilytyshuoneeseen ja lu-
kee pidätetyille, vangittavalle, päätöksen sisäl-
lön. Hän luovuttaa pidätetyille yhden noista nel-
jästä vankipassista ja antaa yhden vankikulje-
tyksen mukaan otettavaksi asianomaiselle vir-
kailijalle. Sen jälkeen tuo komisarius laatii vang-
gitsemisilmoituksen asianomaiseen tuomiokun-
taan ja lähettää sen mukana tuomarille tuon
kolmannen vankipassin. Yhden vankipassin ko-
misarius laittaa virkahuoneensa mappiin. Siinä
lukee "Vankipassit".

Ennen vangitsemista komisarius on tarkoin
tutustunut tutkinta-aineistoon. Tutkinta on 17
vuorokauden jälkeen jo varsin pitkälle viety.
Hän on todennäköisesti neuvotellut syyttäjän
kanssa, ja kaikin puolin on pidettävä varmana,
että asiassa tullaan nostamaan syyte. Siitä huo-
limatta tässäkin vaiheessa asiaan ei liity lain
säättämää julkisuutta, joskin useissa tapauksissa
isoimmista jutuissa tutkinnan johtaja vahvistaa
julkiselle sanalle, että vangitseminen on tapah-
nut, nimen kanssa tai sitten ilman sitä, sen
mukaisesti, minkälaiset ohjeet ja minkälainen
harkinta on olemassa.

Mikä on asian kulku sitten nyt säädettävän
lain mukaan ja ollessamme yhtä suurta euroop-
palaista perhettä? Esitutkintaviranomaisen pi-
dättää henkilön rikokseen syylliseksi epäiltynä.
Kolmen päivän kuluttua, jolloin esitutkintavi-
ranomainen nykykäytännön mukaan kävisi
kuiskaamassa pidätetyille, että hänen pidätysai-
kaansa on jatkettu, ja tekisi siitä merkinnän pi-
dätettyjen kirjaan, asia tuleekin tuomioistuim-
en käsiteltäväksi vangitsemisasiana. Esitut-
kinta on täysin kesken, jopa vasta alkuvaihees-
sa. Tullaanko epäiltyä edes syyttämään rikok-
sesta, josta häntä epäillään, se on ja tulee ole-
maan hämärän varjossa — väitän — useitakin
kertoja tulevaisuudessa. Kuitenkin jos nykyistä
julkisuusperiaatetta sovellettaisiin tähän tuo-
mioistuinkäsittelyyn, kaikki tapahtuisi avoimin

ovin vastoin kuin tänä päivänä, jolloin vangit-
seminen ei ole julkinen, vaikka syytteen nostami-
nen on käytännössä varma ja esitutkinta-
aineisto useimmiten on suurin piirtein kasassa.

Tämän päivän vangitsemisella ja tulevaisuu-
den vangitsemisella tarkoitetaan siis kokonaan
eri asiaa. Tämän osoittavat myös eräiden oi-
keusvaikutusten eroavaisuudet. Nykyinen vangit-
seminen katkaisee rikoksen vanhentumisen,
ja asia tulee tämän pakkokeinon kautta vireille
tuomioistuimessa. Tämän nyt käsiteltävän lain
tarkoittama vangitseminen ei sisällä näitä vai-
kutuksia. Näin ollen vangitsemista ja matkus-
tuskieltoa koskevaa oikeudenkäyntiä ei myös-
kään voida sellaisenaan verrata siihen oikeu-
denkäyntimenettelyyn, johon olemme tottuneet
ja jota julkisuusperiaate koskee.

On kuitenkin todettava, että pohjimmiltaan
ne tuomioistuinten istunnot, joita tämä laki
koskee, ovat julkisia, siis perusperiaatteiltaan.
Se, miten paljon tästä julkisuusperiaatteesta
poiketaan, riippuu siitä, miten poikkeusmenet-
telyn vaatimiseen oikeutetut tätä oikeuttaan
käyttävät. Jos he eivät sitä käytä, tämä lainsä-
dännöllinen Troijan hevonen vie julkisen sanan
ja tietyt kenet tahansa kansalaiset ensi vuoden
alusta 7:n ja myöhemmin 3 päivämatkan pää-
hän rikostutkinnan alkulähteistä. Tänä päivänä
tuo aika on raastuvanoikeuksien alueella maksi-
missaan 25 päivää ja kihlakunnanoikeuden tuo-
miopiirissä maksimissaan 47 vuorokautta.
Raastuvanoikeuksien alueella kun asian täytyy
tulla 8 päivässä esille vangitsemisesta, joka ta-
pahtuu viimeistään 17 päivää pidättämisen jäl-
keen, ja kihlakunnanoikeuksien alueella tuo ai-
ka vangitsemisesta on 30 vuorokautta.

Todennäköistä kuitenkin on, että tuota oi-
keutta tullaan käyttämään sekä epäillyn että
myös esitutkintaviranomaisen taholta. Miten
paljon käytetään, sitä on mahdotonta arvioida.
Esitutkintaviranomaisten osalta toivon suljet-
ten ovien pyyntöjä tapahtuvan vain tarpeen niin
vaatiessa eikä varmuuden maksimoinnin tarkoi-
tuksessa, inflaatio kun ei ole hyvä tässäkin
asiassa.

Poliisille on luotu kohtuulliset mahdollisuu-
det rikostutkinnan suorittamiseen. Myös tämän
järjestelmän puitteissa poliisi toivon mukaan —
ja näin uskon — tulee sitä järkevästi käyttä-
mään.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro):
Arvoisa puhemies! Lehdistö ja muu julkinen sa-
na arvosteli voimakkaasti hallituksen pohjaeh-

dotusta tässä asiassa peläten, että oikeudenkäynnin tai pidätysasioiden julkisuus huononee ja lehdistön toimintamahdollisuudet pienenevät. Näinhän ei asia ollut alun alkaenkaan. Tämä pelko oli virheellinen, olihan hallituksen pohjaehdotus jo huomattavasti paljon julkisuutta palvelevampi kuin aikaisempi vangitsemiskäytäntö, jossa todella poliisiviranomainen saattoi omassa yksinäisyydessään suorittaa vangitsemisen. Mutta arvostelu oli sikäli paikallaan, että se kiinnitti lakivaliokunnan erityistä huomiota tähän pykälään, ja tämä uudistettu versio on todella huomattavasti parempi.

Kaikissa vangitsemistapauksissa on kaikki valta tästä lähtien, mikäli tämä esitys hyväksytään, tuomioistuimella. Onhan niin, että hallituksen alkuperäisen esityksen mukaan olisi epäillyn pyyntö ilman muuta aiheuttanut suljetujen ovien takana suoritettua käsittelyä, ja on mitä luultavinta, että monet epäillyt olisivat tätä mahdollisuutta käyttäneet. Nyt tämä lakivaliokunnan mietinnön mukainen ehdotus sisältää sen, että tuomioistuin voi, mutta se ei ole pakotettu, tekemään ratkaisua epäillyn eikä myöskään poliisiviranomaisten pyynnöstä.

Ed. Niinistö: Arvoisa puhemies! Tämän lakiesityksen osalta erityisesti juuri julkisuus kontra salaisuus on nostanut keskustelua, ja siinä minäkin aion pysytellä. Tähän kysymykseen löytyy kaksi eri lähestymistapaa. Toinen on käytännöllinen eli lähtee nykykäytännöstä liikkeelle. Asia todella on sillä tavalla, että vangitsemiskäsittely tapahtuu virkatyönä ja on tietysti pääsääntöisesti salainen, ellei tämä virkatyöntekijä sitten kerro tekemisistään, niin kuin myös on sattunut.

Toinen lähestymiskulma on se, että uusi vangitsemiskäytäntö edellyttää, että ratkaisun tekee tuomioistuin. Silloin lähestytään julkisuus-kysymystä aivan toiselta aspektilta, nimittäin siitä, että meillä on koettu oikeusvaltion perinteisiin kuuluvan sen, että tuomioistuinkäsittely-oikeudenkäynti on julkista, ellei ole joitain erityisiä syitä, miksi asian ei pitäisi näin olla. On nimittäin katsottu, että oikeudenkäynnin julkisuus hyvin pitkälti palvelee oikeusturvallisuuden näkökohtia.

Hallituksen esitys lähtee liikkeelle tuosta käytännöllisestä näkökulmasta. Esityksessä lähdetään liikkeelle siitä, että julkisuus sinänsä laajentuu riittävästi, kun vangitsemiskäsittelyn kohteena olevan epäillyn nimi ja itse vangitsemispäätös ovat julkisia, vaikkei käsittely julkis-

ta olisikaan. Tämän vuoksi hallituksen esityksessä syytetylle on jätetty absoluuttinen oikeus saada käsittely tapahtuvaksi suljetuin ovin, eli siis pyyntö ilman perusteluja olisi riittävä. Tälle on myös esitetty varsin painavaksi perusteeksi aikaisemman eduskunnan kannanotto siitä, että syytetty on syytön, kunnes toisin näytetään, ja että tämä ylevä periaate tulisi myös lainsäädännössä näkyä. Siis selvää poikkeamaa meidän oikeusjärjestyksestämme on perusteltu varsin tärkeällä yleisellä periaatteella. Itse en näe, että tuon periaatteen, että syytetty on syytön, kunnes toisin näytetään, toteutumista voisi jollain tavoin palvella salaamalla asioita. Kyllä siinä suhteessa kysymys on hivenen muusta. Päinvastoin voidaan sanoa, että syytetyn oma intressi kyllä oikeastaan vaatii ehkä syytetyn tietämättäkin monessa tapauksissa, että vangitsemiskäsittely jo käsittelynä olisi julkinen.

Nimittäin eihän ole kovin tyydyttävä tilanne, että julkisuus tulee tietämään, kuka on epäilty. Se tulee myös kuulemaan perustelut, jolloin tuomioistuin lausuu epäilemättä, että on todennäköisiä syitä, että X on silloin ja silloin tehnyt sitä ja sitä, jonka vuoksi hänet vangitaan. Jos julkisuus rajoittuu pelkästään tämän lauseen tietämiseen, niin voidaan kyllä kuvitella, minäkalaisia johtopäätöksiä siitä vetää esimerkiksi lukija, jolla ei ole kovin suurta rikosoikeudellista tietämystä. Ei hän osaa välttämättä erottaa sitä, onko aiheutta epäillä todennäköisiä syitä syyllisyydestä. Tästä on hyvin pitkälti kysymys.

Lakivaliokunta lähti hivenen toisesta ajatuksesta kuin hallituksen esityksessä on lähdetty liikkeelle ja päätyi sellaiseen pykälämuutosehdotukseen, että kellään ei ole ehdotonta oikeutta saada vangitsemiskäsittelyä salaiseksi. Tuomioistuimille jäisi siten harkintavaltaa, joskin on myönnettävä, että lakivaliokunnankin ehdotuksen puitteissa harkintavalta on suhteellisen suppea. Ne erityisen painavat syyt, joilla vastoin syytetyn pyyntöä käsittely voitaisiin määrätä julkiseksi, on valiokunnan mietinnössä ilmaistu sanonnalla "huomattava julkinen etu". Tässä on tavoiteltu epäilemättä vähän samaa sanamuotoa kuin julkisen sanan neuvosto on eettisissä ohjeissaan ilmaissut. Siellä puhutaan huomattavasta yleisestä edusta siinä suhteessa, milloin syytetyn nimi julkaistaan. Ilmeisesti tätä kautta löytyy myös tuomioistuimille soveltamisohjetta siihen, milloin vangitsemiskäsittelyn tulee tapahtua avoimin ovin. Siis suunnilleen silloin, kun julkisen sanan neuvosto tänä päivänä suosittelee rikoksesta epäillyn nimen julkaisemista.

Ehkä vähän toisin kuin eräissä muissa puheenvuoroissa on katsottu, minusta on myönnettävä sekin, että Suomi pysyy suljetumpana kuin muut Pohjoismaat tässä suhteessa. Kokonaan eri asia on se, onko meidän otettava lainsäädäntöömme ohjeita muista Pohjoismaista. Karkeasti ottaen tilannetta voisi kuvailla niin, että Suomessa ovet ovat kiinni ellei ole erityisiä syistä avata niitä, kun sen sijaan muissa Pohjoismaissa ovet ovat avoimia ellei ole erityisiä syitä sulkea niitä.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan lakivaliokunnan esitys merkitsee julkisuuden laajentamista sillä tavoin, että en ainakaan osaa nähdä siinä kenenkään intymiteettisuojan suhteen mitään vaaratekijöitä. Toinen kysymys on, ehkä pienen kysymysmerkin asettaisin siinä suhteessa, onko meillä suomalaisilla taipumusta pistää ovia turhan herkästi kiinni.

Ed. Jokinen: Arvoisa puhemies! Glasnost ei suomalaisessa käytännössä etene. Ei sitenkään, vaikka maan lehdistö ja tiedotusvälineet sillä keikaroivat, toisinaan hyvin näyttävästikin. Julkisuus harrastaa yliampumista milloin missäkin asiassa. Ehkä juuri siksi, että siellä missä sitä todella tarvittaisiin koko maan ja kansan etujen nimissä, siellä ovatkin lukot ovilla.

Lainsäädännön uudistukset ovat kerta toisensa jälkeen pyrkineet sivuuttamaan ajan vaatimukset siltä osin, mitä demokratia ja julkisuus edellyttäisivät. Jossakin tässä suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavat hyvin voimakkaasti salaamistarpeet. Se on tullut esille myös nyt käsittelyssä olevia esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöä koskevia lakeja muutettaessa. Oikeustoimittajat ovatkin kiinnittäneet huomiota siihen, että julkisuutta rajoittavat hankkeet parin viime vuoden ajalta muodostuvat johdonmukaisesti tulkittavan avoimuutta kaventavan kokonaisuuden. Tiedotusvälineiden asenne ja rohkeatkin otteet salaisuuksien paljastamisessa ovat saaneet vastaansa ennen muuta ne tahot, jotka katsovat julkisuuden haittaavan heidän toimiaan. Miksi näin on? Se vaatii pohdintaa.

Valiokunnan 5 §:ään tekemät muutokset eivät SKDL:n mielestä laajenna julkisuutta, vaan tapahtuu päinvastoin. Siksi esitämme tämän pykälän hylkäämistä. Valiokunnan enemmistön omaksuma kanta, jonka mukaan vangitsemista, matkustamiskieltoa ja todisteiden esittämistä koskeva oikeudenkäynti voitaisiin tuomioistuimen harkinnan perusteella määrätä salaiseksi

myös tutkinnallisista syistä tai jos tuomioistuin muutoin katsoo siihen olevan syytä, johtaisi käsitykseni mukaan tuomioistuimen liialliseen harkintavaltaan. Muotoilu tutkinnallisista syistä mahdollistaa liian monissa tapauksissa ylimalkaisen viittauksen, joka saattaisi koskea jotakin muutakin kuin asianomaisen henkilön käsillä olevan jutun tutkinnan suojaamistatarvetta.

Hallituksen esityksessä omaksuttu muotoilu, jonka mukaan tuomioistuimella olisi valta harkita ennen syytteen käsittelyn alkua pakkokeinoja tai todisteiden esittämistä koskevan asian käsittelemistä tarpeellisin osin yleisön läsnäolematta, jos käsittelyssä esille tulevien seikkojen julkitulo voisi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä, on asioiden mahdollisimman avoimen käsittelyn kannalta jopa valiokunnassa omaksuttua muotoa parempi. Sillä hallituksen säännösesitys, joka myös on asioiden julkisuuden kannalta ongelmallinen, on luettavissa siten, että perusteet asioiden käsittelyyn suljetuin ovin tulisi voida löytää siitä nimenomaisesta rikosjutusta, johon asian käsittely liittyy. Valiokunnan selvittävä muotoilu siis johtaa salailumahdollisuuksien laajentamiseen yli käsillä olevan rikosjutun tutkinnallisten syiden.

Ratkaisu, jossa olisi paremmin otettu huomioon sekä yksilön intymiteettisuojaan liittyvät näkökohdat että rikostutkinnan edistäminen, voitaisiin toteuttaa esimerkiksi lisäämällä nykyiseen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 4 §:ään omaksi momentikseen hallituksen nyt käsillä olevan esityksen 5 a §:n ensimmäinen virke, jonka mukaan vangitsemista ja matkustuskieltoa koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos epäilty sitä pyytää.

Oikeus tietoon kuuluu kansalaisten keskeisiin oikeuksiin. Oikeustoimittajat ovat tänään vedonneet eduskuntaan ja sen lakivaliokuntaan, että ne vallassa olevilla keinoilla torjuisivat tätä perusoikeutta loukkaavat pyrkimykset. Aihetta ja tarvetta tällaiseen vetoomukseen ovatkin antaneet ne toimet, jotka ovat viime vuosina olleet salaamista lisäämässä myös täällä lainsäädäntöä korjattaessa. Laki tuo rajoituksia juuri nyt tässä käsittelyssäkin olevassa uudistuksessa. Sen myönsi ed. Aittoniemi äskeisessä puheessaan tältä paikalta. Kukaan ei tohdi suoraan vaatia salaamisen lisäämistä lainsäädännön avulla, koska siellä mistä Suomi ottaa mallia ja esimerkkejä, on jo paljon avoimempi ja laajempi käytäntö, kuten Ruotsissa ja muissa Pohjois-

maissa. Muualla maailmassa kuljetaan glasnostin suuntaan, mutta me täällä vain ihmettelemme ja katselemme miten toiset etenevät uudistusten tiellä.

Olisi aika todella vakavasti paneutua pohtimaan, mihin Suomi tätä tietä kulkee. Jotta tätä asiaa voitaisiin vielä korjata, SKDL:n nimissä esitän 5 a §:n hylättäväksi.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuuntelin tarkoin ed. Jokisen puheenvuoron, ja olen tutkinut myös hänen vastalauseitaan. En kyllä pääse millään selville, mitä hän tarkoittaa ja tarkoittaako hän sitä, että julkisuutta pitäisi lisätä vai vähentää. Sen takia en osaa siihen ottaa kantaa. Mutta yhteen pieneen detailiin puutun hänen esityksessään, siihen kun hän käsitykseni mukaan lausuu kuten vastalauseessaankin, että voidaan laajentaa yhdessä ainoassa ja samassa jutussa tutkinnalliset syyt koskemaan joitakin muitakin juttuja esimerkiksi tuomioistuimen ulkopuolella, tai jotakin tällaista. Sehän on mahdottomuus, koska näiden seikkojen, jotka tuomioistuimessa esitetään todisteina pakkokeinon pohjaksi, täytyy koskea nimenomaan tätä asiaa josta on puhe eikä johtaa yhtään sen pidemmälle. Tällaista vaaraa ei ole olemassa, eikä tällä tavalla asiaa varmasti kukaan ajattelekaan. Ajattelin kuitenkin tämän puheenvuoron käyttäen, ettei kenellekään tulisi sellaista käsitystä ed. Jokisen puheenvuoron perusteella.

Tuomioistuin tulee harkitsemaan tarkoin kaiken sen, mitä siihen asiaan liittyy ja mitä siitä vielä jätetään salaiseksi ja mikä saa tulla julkiseksi. Tämä asia on kaikilta osin kontrollissa ja ilmaisu ”tutkinnalliset syyt” on yleisesti hyväksytty nimenomaan sen seikan perusteeksi, mitkä asiat vaikuttavat asian jatkotutinnan kehittämiseen ja varmistukseen.

Ed. Björkstrand (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Jokinen väitti, että tämän esityksen myötä olemme liikkumassa avoimuutta kaventavaan suuntaan, ja hän myös totesi, että muualla maailmassa liikutaan glasnostin suuntaan, mutta Suomessa mennään päinvastaiseen suuntaan. En todella ymmärrä, miten ed. Jokinen tällaisessa asiassa voi tämän tyyppisiä väitteitä esittää, kun kaikki asiaseikat viittaavat päinvastaiseen suuntaan. Eli tässä tulee huomattavasti enemmän julkisuutta käsitteilyyn kuin tähän asti on ollut. Siitä voidaan siten olla eri mieltä, onko tämä riittävää vai ei.

Ehkä minä tässä yhteydessä myös voisin todeta, että hieman jäin miettimään ed. Niinistön yleistystä, että Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä olisi huomattava ero siinä, että perussääntö Suomessa olisi, että olisi käsittely suljettujen ovien sisällä, jos eivät painavat syyt muuta vaadi, ja muissa Pohjoismaissa tilanne olisi päinvastainen. Näin selkeä tämä asia ei mielestäni missään tapauksessa ole. Tässä lyhyessä puheenvuorossa en voi yksityiskohtaisesti sitä käsitellä, mutta katson kuitenkin, että on korostettava sitä, että tämä ei voi pitää paikkaansa. Siihen liittyy huomattavia yleistyksiä.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastauspuheenvuoro ed. Aittoniemelle, kun hän sanoi, että ilmaisu ”tutkinnalliset syyt” ei millään tavalla muuta tai laajenna käytäntöä. Minun käsitykseni on kyllä, että kun tällainen ”tutkinnalliset syyt” otetaan lakiin mukaan, niin se tarkoittaa sitä, että tuomioistuin voi hyvin paljon laajemmin tutkia kaikkia asioita, myös sellaisia jotka liittyvät aikaisempiin epäiltyihin rikoksiin. Minun mielestäni ilmaisu ”tutkinnalliset syyt” on erittäin huomattava laajennus eikä niin viaton kuin ed. Aittoniemi antoi ymmärtää.

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemelle ja valiokunnan puheenjohtajalle Björkstrandille voisin sanoa, että me voimme keskustella näistä kovin pitkäänkin, mutta väitän olevani oikeassa tuodessani nämä ajatukset esille. Toivon, että kuulijat ja ne, jotka asiaa paremmin tutkivat, ottavat kantaa kumpi on oikeassa.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mitä tulee käytäntöön muissa Pohjoismaissa, niin pyrinkin kuvaamaan karkeasti tilannetta, mutta tämä karkea kuvaus on kyllä oikeastaan aika hienojakoinenkin. Aina-kin sen aineiston pohjalta, mitä oikeusministeriön lainvalmisteluosasto on esittänyt, esimerkiksi Ruotsissa huolimatta siitä, että kysymys olisi salassapitolaisista luettelusta asiasta, joihin kuuluvat sanokaamme maanpetos ja siveellisyysrikokset niin kuin meilläkin, huolimatta siitä, että asia on arkaluontoinen, pitää olla erittäin painavia syitä, että käsittely tapahtuu suljetuin ovin. Joten kyllä tämä karkea luonnehdinta aika lailla kohdalleen taitaa sattua.

Haluaisin ed. Anderssonille tässä yhteydessä myös huomauttaa, että nähdäkseni ei ole ole-

massa, mikäli ymmärsin hänen puheenvuoronsa oikein, aihetta epäillä, että jos tässä lakiehdotuksessa puhutaan tutkinnallisista syistä, ne syyt voisivat viitata mihinkään muuhun kuin tutkittavana olevaan asiaan. Tällä tavalla valiokunta sen on ymmärtänyt, ei siis mikään kolmas rikos voisi tulla kysymykseen. Uskon, että tämä kyllä myös tulisi olemaan aika yksimielinen tulkinta jatkossa.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Tutkinnalliset syyt ja tutkinnalliset seikat on ammattitermi, joka on suomalaisessa kielenkäytössä riittävällä tavalla vakiintunut ja tarkoittaa niitä seikkoja, jotka kuuluvat tietyn rikostutkinnan eteenpäinviemiseen. Tämä seikka on aivan selkeä. Se saa vahvistusta tietysti tältä osin myös valiokunnan lausunnosta. Mitä tulee menneisyyteen, niin on selvä asia, että oikeudenkäynnin yhteydessä niillä asioilla on myös merkitystä, mitä aikaisemmin on tehty, mutta ei "tutkinnallisista syistä." Tämä ilmaisu tarkoittaa vain sitä näytön osaa, joka halutaan pitää salassa, ja joka voisi vaikuttaa vielä pahasti kesken olevan kulloisenkin rikostutkinnan loppuunviemiseen. Ei näillä systeemeillä Suomesta tehdä Chileä eikä Argentiinaa.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustajille Niinistö ja Aittoniemi sanoisin vain, että juuri tänään minulle on juridinen asiantuntija selittänyt, että asia ei olekaan näin yksinoikoinen kuin tässä nyt on selitetty, vaikka tämä ilmaisu todella laajentaa käytäntöä huomattavasti. Olen tietysti tyytyväinen, jos asia on niin kuin tässä on esitetty, mutta minulle on esitetty aivan erilaisia tulkintoja.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Tässä asiassa julkisuusperiaate on saanut hyvin paljon huomiota. Tuntuu siltä, että julkisuusasia kiinnostaa enemmän kuin yksilön oikeusturva. Sinänsä on ymmärrettävää, että esimerkiksi julkisen sanan edustajat puolustavat tietojensaantimahdollisuuksiaan. Oikeudenkäytön julkisuus toteutuu pitkälti juuri siten, että joukkoviestimet välittävät tietoa kansalaisille. Uskaltaisinkin kuitenkin väittää, että tässä asiassa monet ovat syyllistyneet hätävarjeluun liioitteluun. Julkisuuttahan on tarkoitus rajoittaa vain sen verran, etteivät sivulliset eräissä tapauksissa saisi olla läsnä vangitsemisasiä käsiteltäessä. Itse asia samoin kuin lopputulos olisi julkinen.

Oikeudenkäyntiaineisto taas tulisi julkiseksi, kun syyte nostetaan tai asia jää sillensä.

Julkisuusperiaate ja lehdistön oikeus ja velvollisuus valvoa oikeudenkäyttöä ei voi mielestäni edellyttää sitä, että lehdistöllä on kaikissa tapauksissa oikeus heti saada tietoonsa myös päätöksen perusteena ollut oikeudenkäyntiaineisto. Sitä paitsi tuomioistuintoiminnan laillisuutta valvovat myös ylemmät tuomioistuimet sekä eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri.

Arvoisa puhemies! Keskustan edustajien mielestä valiokunta on löytänyt tässä asiassa kultaisen keskitien yksilön oikeusturvan ja julkisuusperiaatteen välillä.

Oikeusministeri Louekoski: Rouva puhemies! Ed. Jäätteenmäen puheenvuoron jälkeen ei asia ehkä kaipaasi kovin paljon täydentämistä. Kuitenkin on ehkä syytä tästä paljon keskustellusta asiasta esitellä vielä eräitä näkökohtia, jotka liittyvät hallituksen esityksen taustoihin.

Ed. Aittoniemi on täällä varsin seikkaperäisesti kertonut, mikä nyt on käytäntö. Rikoksen tapahtuttua poliisitutkinnan suorittajat ottavat tarvittaessa epäillyn kiinni, pidättävät hänet ja ilman julkisuutta vangitsevat. Se on se normaali asioitten kulku. Vangitulla ei ole sellaista oikeusturvaa, jota voitaisiin pitää riittävänä. Siitä syystä on esitutkintalainsäädäntöä lähdetty useassa eri vaiheessa uudistamaan. Ensimmäisessä esitutkintapaketissa säädettiin jo aika pitkälle meneviä oikeusturvakeinoja epäillyn hyväksi.

Ensimmäisen paketin yhteydessä eduskunnan päätökseksi tuli hyvin selkeäsanainen ohje hallitukselle, kuinka epäilty on kohdeltava. Laki valiokunnan mietinnössä sanotaan varsin selvästi, että hallituksen on vastaisuudessa säännöksiin turvattava epäillyn syyttömyys niin kauan kuin häntä ei ole langettavalla tuomiolla syylliseksi todettu.

Tämä oli eräs selvä ohje hallitukselle, hyvin oikeudenmukainen sitäpaitsi, kun esitystä valmisteltiin. Tästä keskusteltiin hyvin paljon oikeusministeriön lainvalmistelijoiden kanssa. Johtopäätöksemme oli selvä. Se oli hallituksen esityksen 5 a §:n mukainen, jossa epäillylle annettaisiin oikeus saada asiansa käsittely tapahtumaan yleisön läsnä olematta ilman, että tuomioistuin sitä erikseen harkitsisi. Tämä oli se säännös, jonka katsottiin täyttävän eduskunnan nimenomaisen tahdon.

Asiasta on kuitenkin syntynyt aika tavalla

laaja keskustelu. Tämän keskustelun yhteydessä olen ollut huolissani samasta seikasta kuin ed. Jätteenmäki täällä sanoi. Itse asia on jäänyt vähemmälle huomiolle. Salailu tai julkisuus on saanut pääosan.

Vangitsemisoikeudenkäynnissä, josta nyt puhutaan, ei varsinaisesti ole kysymys tavallisesta oikeudenkäynnistä, vaan se on rutiininomaiseksi tarkoitettu, nopea, oikeudessa tapahtuva vangitsemistoimi, joka liittyy esitutkintamenetelyyn eräänlaisena turvaamistoina. Siitä syystä pidän ed. Niinistön, niin kuin hän itsekin sanoin, karkeahkoa yleistystä todella karkeana. Tällaista vertailua, jonka hän teki, ei mielestäni voi tässä asiassa tehdä. Jos me ryhtyisimme, ed. Niinistö, muutenkin vertaamaan rikosprosessia Suomessa ja Ruotsissa, karkeakin vertailu osoittaisi niin suurta eroavuutta, että se keskustelu kannattaa jättää ihan muihin yhteyksiin.

Toistan vielä, että se vangitsemisoikeudenkäynti, josta nyt on kysymys, ei ole varsinainen oikeudenkäynti, syytettäkään ei ole vielä olemassa, vaan se on tutkimuksen turvaamistoimi.

Nyt jo selvien säännösten mukaan vangitsemisprosessista voidaan antaa julkisuuteen tuomioistuimen toimesta epäillyn nimi ja muut henkilötiedot asuinpaikkaa myöten, asia josta häntä epäillään ja ne lainkohdat, joitten perusteella hänet julistetaan vangituksi. Ainoa asia, joka olisi jäänyt julkisuudelta hallituksen esityksen mukaan salaiseksi, on asiakirja-aineisto ja kenties epäillyn kuva, joka otetaan käräjäpaikalla. Nämä salaisiksi jääneet asiat katsottiin juuri sellaisiksi, jotka onkin jätettävä salaisiksi, kun ei ole edes syytettä.

Vastakkain toisin sanoen on kaksi etua: niin sanottu kansalaisten oikeus saada tietoja prosessista ja epäillyn oikeusturva, hänen intimitteittisuojojansa. Hallitus kallistui pitämään epäillyn oikeusturvaa niin keskeisenä asiana, että meni esityksessään niinkin pitkälle kuin ehdotti sallittavaksi epäillyn pyynnöstä prosessin käymisen suljetuin ovin.

Kun vertaa hallituksen esityksen mukaista käytäntöä nyt vallitsevaan käytäntöön, on aivan selvää — ja sen ovat myös lehdistön edustajat auliisti myöntäneet heidän kanssaan käymisensä keskusteluissa — että julkisuus lisääntyy aivan oleellisesti. Kuitenkin suuren yleisön keskuuteen on onnistuttu levittämään sellainen tieto, että ovia suljetaan ja suita suljetaan. Näin ei tapahtuisi, vaikka hallituksen esitys hyväksyttäisiinkin, vaan julkisuus lisääntyy aivan radikaalilla tavalla.

Kun kävin puheenjohtaja Björkstrandin kanssa neuvotteluja useampaan eri kertaan tämän nyt kysymyksessä olevan 5 a §:n sisällöstä, olin hyvin tyytyväinen siihen tapaan, jolla edustajat asiaan suhtautuivat. Tähän asiaan paneuduttiin, ja keskustelu, jonka kävimme, oli hyvin rakentavaa ja asiallista, ja se pykälän sanamuoto, joka nyt sisältyy lakivaliokunnan mietintöön, on mielestäni hyvä. Se on ensinnäkin muodollisesti hieman lyhyempi ja selkeämpi kuin hallituksen esityksessä, ja siinä on ehkä hallituksen esitystä selkeämmin jaoteltu ne perusteet, joilla voidaan vangitsemisprosessi pitää suojetuin ovin: 1) epäillyn pyynnöstä, 2) tutkimusta johtavan tai esitutkintaa johtavan poliisiviranomaisen pyynnöstä ja 3) tuomioistuimen omasta aloitteesta. Viimeinen sana, niin kuin tällä on jo todettu, kaikissa tapauksissa on tuomioistuimella.

Julkisen sanan neuvoston ohjeissa rikosasioissa henkilötietojen julkaisemisesta ja eräissä muissakin julkisen sanan neuvoston ohjeissa lehdistölle sekä myös vastikään annetussa esitutkinta-asetuksessa käytetään sellaista määritettä kuin ”erittäin painavat syyt” tai ”erityisen painavat syyt”. Tämä sanonta otettiin esitutkinta-asetukseen, joka tulee voimaan ensi vuoden alusta, yhtä aikaa kuin nyt käsiteltävänä oleva lakikin on tarkoitettu voimaan tulemaan. Tämä sanonta otettiin sinne minun aloitteistani asiasta oikeusministeriössä lainvalmistelijoiden kanssa keskusteltaessa, jotta annettaisiin poliisiviranomaisille mahdollisuus harkita, minkälaisilla perusteilla hän antaa esitutkinnan aikana epäilystä tietoja julkisuuteen. Tämä toisin sanoen on jo säädettyä ja vuodenvaihteessa voimaan tulevaa oikeutta esitutkintapaketti ykkösen kautta. Toinen ns. paketti noudattaa samaa käytäntöä.

Jos sitten vielä haluaa verrata sitä, millä tavalla valiokunnan mietintö poikkeaa hallituksen esityksestä, siinä on ensinnäkin julkisuutta jonkin verran äsken mainitulla täsmennyksellä lisätty mutta myös jonkin verran kavennettu, kun tutkimuksen johtajalle on annettu nimenomainen oikeus tutkinnallisista syistä pyytää käsittelyä suljetuin ovin. Minusta lopputulos, joka on valiokunnan mietinnössä, on hyvin taspainoinen, sen tavoite on sama kuin hallituksen esityksessä, sanonnaltaan se on lyhyempi ja selkeämpi. Kaiken kaikkiaan mielestäni tässä on kysymys varsin onnistuneesta lainmuutoksesta.

Vielä haluan lyhyesti puuttua kahteen täällä

pidettyyn puheenvuoroon. Ed. Niinistö mielestäni liian kevyesti, vähän olkaa kohauttamalla ohitti sen eduskunnan nimenomaisen tahdon, joka on ollut hallituksen lainvalmistelussa sitova ohje. Minulla on sellainen käsitys, että eduskunnan tahtoon ei tällä tavalla voi suhtautua. Jos eduskunta mietinnössään sanoo, että lain säännöksiin on jotakin säädettävä tai joitakin etuja turvattava, niin on meneteltävä. Ei niin voi suhtautua, ed. Niinistö, että se oli edellisen eduskunnan tahto, tuskin se sitoo nykyistä, tai ei siitä kannata välittää. Minulle, niin kauan kuin olen oikeusministerinä, eduskunnan nimenomaisen tahto on sitova lainvalmistelun ohje.

Toinen puheenvuoro, joka myös kaipa miehistäni kommentin, on ed. Jokisen puheenvuoro. Minä en ymmärrä, ed. Jokinen, mitä vastalauseessa tarkoitetaan. Sen ymmärrän, että 5 a § joutaisi koko laista pois, mutta miksi, ed. Jokinen? Ei ainakaan niillä perusteilla, joita vastalauseessa esitetään. Tämä vastalause on aika sekava puuro. Mietintö olisi paljon parempi, jos vastalause olisi jäänyt tekemättä.

Ed. J o k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pykälä, sellaisena joksi se on muotoutunut, ei varmista sitä yksilön suojaa, jota ministeri niin painotti puheenvuorossaan. Nimenomaan muotoilu "tutkinnallisista syistä" mahdollistaa liian monissa tapauksissa sellaisen ylimalkaisen viittauksen, jonka perusteella saatetaan lähteä tutkimaan vallan muita kuin mitä nimenomainen asia sillä kertaa koskee. Tämä pykälä todella sellaisena, kuin se valio-kunnassa tuli korjatuksi, ei suinkaan lisää niin kauniisti täällä puhuttua yksilön suojaa ja turvaa vaan tekee täysin päinvastoin. Silloin ei ollut enää muuta vaihtoehtoa kuin hylätä tämä pykälä, koska hallituksen esityksen mukainen pykälä olisi ollut selkeämpi tässä suhteessa. Juuri tämä lisäys tekee pykälästä todella arveluttavan, ja uskon tämän ministerinkin tietävän.

Ed. N i i n i s t ö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ehkä joudun kertaamaan sen, mitä jo sanoin. Totesin, että edellinen eduskunta on lausunut julki tärkeän periaatteen, että epäiltyä on kohdeltava syyttömänä, kunnes toisin näytetään eli kunnes hän tuomion saa, jos saa. En missään olosuhteissa pyri väheksymään sen enempää tätä periaatetta kuin edellisen eduskunnan tahtoa, mutta se, mitä lausuin, oli se, että en ymmärrä, miten tämä periaate toteutuu sillä, että ovia suljetaan. En näe suoraa syy-

yhteyttä eduskunnan tahdon ja hallituksen esityksen välillä. Olen siinä suhteessa ministerin kanssa aivan samaa mieltä, että me olemme pahasti jäljessä pohjoismaisesta, etenkin ruotsalaisesta oikeusturvasta, mutta tässä suhteessa ruotsalaiset ovat päätyneet toiseen ratkaisuun. He eivät siis ole nähneet, että epäillyn syyttömyys turvattaisiin suljetuilla ovilla. Heillä on toisenlaiset oikeussuojakeinot. Tähän myös minä pyrin tähtäämään.

Mitä sitten tulee edelleen siihen, että kyseessä ei ole oikeudenkäyntimenettely tai ei ole ollut oikeudenkäyntimenettely, viimeksi mainittu pitää paikkaansa, mutta nyt vangitsemiset siirrettiin oikeudenkäynniksi. Niihin tullaan epäilemättä soveltamaan oikeudenkäymiskaarta, jolloin ne ovat osa oikeudenkäyntiä, ja silloin törmätään, niin kuin yritin puheenvuorossani selvittää, siihen problematiikkaan, joka liittyy vanhaan suomalaiseen perinteeseen siitä, että meillä oikeudenkäynti on julkista. Tähän ovat myös oikeusoppineet kiinnittäneet huomiota.

Mitä muuten tulee karkeihin yleistyksiin pohjoismaisesta käytännöstä, kuten totesin, en näe, että meidän täytyy suoraa johtoa sieltä hakea, mutta kun asiaan on viitattu, päätin todeta, että aivan niin se ei ole, että asiassa noudatettaisiin esim. ruotsalaista oikeusturvakäytäntöä.

Ed. H ä k ä m i e s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Louekoski totesi ed. Niinistön puheenvuoron johdosta, että ed. Niinistö suhtautuisi eduskunnan tahtoon joutenkin olankohautuksella tai vähätellen. Minusta tuo ministeri Louekosken mielipide ei ollut kovin reilu. Minä uskon, että tässä salissa jokainen edustaja suhtautuu vakavasti siihen, mitä eduskunta on asiasta lausunut. Mutta toistan sen, jonka ed. Niinistökin totesi, että emme pääse mihinkään siitä, että tapahtui sitten oikeudenkäynti tai vangitseminen täysin julkisesti tai sitten niin kuin nyt on esitetty, aina on olemassa ihmisen oikeusturvan kannalta seikkoja, jotka voivat hänen asemaansa vääristää. Tiedämme, että kansalaisille on vaikea erottaa sitä, kun joku on jonkin asian vuoksi vangittu tai hän on syytetty tai hänet on siitä tuomittu. Näinä on senkaltaisia asioita, että niiden erottaminen tiedotusvälineiden kautta on usein kovin vaikeaa.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tutkinnallisista syistä en

puutu enää tutkinnallisiin syihin, koska katson, että se asia on selvä ja selkeä. Sen sijaan en voinut mieltäni malttaa, kun ed. Jokinen, jota arvostan tietysti kovasti valiokuntatyöskentelyssä ja muutenkin edustajana, lausui peräkkäin kaksi termiä: yksilön turva ja toisaalta avoimuus, ilmeisesti juuri glasnost. Miten ne tässä nyt sitten sopivat? Yksilön turva toisaalta edellyttäisi sitä, että häntä ei julkisuudessa riepoteltaisi, ja siihen juuri perustuu lain sisin tarkoitus, eli mikäli epäilty niin haluaa, häntä koskeva asia käsitellään vangitsemista koskien suljetuin ovin. Ollaan aivan oikein sitä mieltä, että siis yksilön turva tulee tällä tavoin varmasti hoidettua. Toisaalta, jos sitä hoidetaan liian pitkälle, silloin julkisen sanan ja julkisen tiedottamisen puoli kärsii.

Mutta sitten ed. Jokinen toisaalta vaatii myös avoimuutta, siis toiseen suuntaan, ja tässä on juuri se asia, että minä en käsitä, kun samassa vastalauseessa ja samoissa puheissa puhutaan varmuuden vuoksi kahteen eri suuntaan tavalla "kaikille kaikkea hyvää vain". Olen vähän samaa mieltä Jokisen vastalauseesta. Kunnioitan kovasti sitä työtä, mitä on tehty sen hyväksi, mutta harmittaa se asia, että hyvään valiokunnan mietintöön, joka oli kovan työn takana, se jättää pienen tahrn.

Ed. **Vistbacka**: Arvoisa puhemies! Kun ministeri Louekoski selvitti asian, kerrankin alikirjoittanut voi olla hyvin pitkälle samaa mieltä niistä asioista, joita hän toi esiin nimenomaan lakivaliokunnan 5 a §:n muutosten osalta. Itse olen hyvin pitkälle samaa mieltä kuin muun muassa ed. Aittoniemi on asian suhteen esittänyt ja nimenomaan myös niistä "tutkinnallisista syistä", jotka pykälään on kirjattu. Se on vakiintunut termi, jota varmasti myös alioikeustuomarit tulkitsevat oikealla tavalla. Viitataan myös siihen, että on olemassa erilaisia järjestelmiä, jotka omalta osaltaan mielestäni takaavat sen, että myös esitutinnan suorittajat, kun toimivat virkavastuulla, joutuvat vastuuseen siitä, jos siellä tulee tapahtumaan sellaista kuin ed. Jokinen omassa vastalauseessaan on esittänyt.

Lisäksi täällä on aika paljon puhuttu oikeusturvasta. Minun mielestäni sekä epäillyn että asianomaistajan osalta on muistettava se, että asianomistajalla on asianomistajarikoksessa mahdollisuus peruuttaa syytevaatimuksensa aina siihen saakka, kunnes syyte on luettu eli juttu on ollut varsinaisesti oikeudessa ensimmäisen

kerran esillä. Nyt kun sylliseksi epäilty esimerkiksi on vangittu, saattaa olla, että asianomistaja ei edes haluakaan nostaa syytettä siltä osin, ja jos se olisi tullut jo julkiseksi sitä ennen, siinä saattaisi molemmille tulla suurta haittaa.

Minun mielestäni, herra oikeusministeri, pitäisi nopeasti myös toteuttaa eräs asia, joka liittyy osittain lain soveltamiseen. Se on alioikeus uudistus, koska nykyisen käytännön mukaan, jos auskultantit joutuvat ensimmäiseksi päättämään vangitsemisesta, kun heillä ei ole varsinaista kokemusta rikostutkinnasta, oikeusturva saattaa vaarantua.

Ed. **Björkstrand**: Arvoisa puhemies! Vaikka tässä yhteydessä pohjoismaista vertailua ei kannatakaan jatkaa, totean kuitenkin ed. Niinistölle, että asia ei ole niin yksiselitteinen kuin hän täällä väitti. Minulla on kädessäni oikeusministeriön teettämä selvitys pohjoismaisesta käytännöstä, ja täällä sanotaan oikeuskäynnin julkisuudesta esimerkiksi Norjassa, jossa juuri ollaan uudistamassa kyseisiä sääntöjä, että ne keskitetään tulevaisuudessa yhteen pykälään ja ehdotuksen mukaan oikeus voi päättää, että käsittely tapahtuu kokonaan tai osittain suojetuina ovin, kun a) valtion suhteet muihin valtioihin vaativat sitä, b) yksityisyyden suoja vaatii sitä, c) oikeus arvioi, että julkisuus vahingoittaa asian selvittämistä, d) syytetty on alle 18-vuotias tai kun syytetty tai todistaja pyytää suljettua käsittelyä ja oikeus harkitsee sen perustelluiksi. Siis tässä on samat peruseriaatteet. Sitten käytännössä voi tietysti olla niin, että oikeusperinne siellä on huomattavasti julkipämpi ja että käytännössä periaatteita toteutetaan julkisemmalla tavalla, mutta en näe niin suuria periaatteellisia eroja kuin ed. Niinistö täällä väitti olevan.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

2) Ehdotus laiksi otsonikerrosta heikentäviä aineita koskevan Montrealin pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 218 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä n:o 17 valmistelevasti käsitelty hallituksen esi-

tys n:o 212, joka sisältää yllämainitun lakiehdotuksen.

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 218. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Toisessa käsittelyssä on stratosfäärin otsonikerrosta heikentäviä aineita koskeva Montrealin sopimus, ja voidaan lisätä: onneksi ja vihdoinkin. Sopimushan solmittiin jo syyskuun puolivälissä viime vuonna, mutta nyt vasta tämä sopimus on tuotu eduskunnan käsittelyyn niiltä osin, kuin se eduskunnan käsittelyyn kuuluu.

Koko tämän reilun vuoden ajankin maapallon yhdyskunnat, teollisuus, yksittäiset ihmiset toimillaan ovat lisänneet sitä prosessia, joka on aiheuttanut Montrealin sopimuksen. Metaani, typen oksidit, hiilidioksidi, freonit ja halonit aiheuttavat joka ikinen päivä stratosfäärissä reaktioketjuja, jotka syövät otsonia ylemmässä ilmakerroksesta. Tämä aiheuttaa lukuisan joukon seurauksia. Se aiheuttaa uhan viljelykasvien kasvuille. Erikoisesti se vaikuttaa vesistöjen planktonin elinmahdollisuuksiin ja sitä tietä vesistöjen ravintoketjujen elämään. Se aiheuttaa ihosyöpäriskiä ja edesauttaa kasvihuoneilmiötä.

On sinänsä tervehdittävä tätä kansainvälistä sopimusta tyydytyksellä. Sehän merkitsee sitä, että tässäkin asiassa on voitu astua neuvottelupöydän ääreen ja sopia edes jostakin. Ambitiotaso on kuitenkin varsin vaatimaton siihen nähden, mikä olisi todellinen tarve. Nythän ensi vaiheessa jäädytetään tilanne vuoden 1986 tasolle, sitten pyritään 20 %:n vähennykseen, sitten 50 %:n.

Viikko sitten kokoontui Lontoossa laaja asiantuntijajoukko käsittelemään samaa ongelmaa. Kaikki kansainväliset huippuasiantuntijat olivat sitä mieltä, että välittömästi tarvittaisiin otsonikerrosta heikentävien aineiden päästöjen 80—90 % vähennystä. Välittömyys seuraa siitä tosiasiasta, että erikoisesti freonit mutta myös halonit ja erää muut ovat erittäin pitkäkestoisia aineita. Kun Du Pontin dynastia loi tämän lohkon teollisuuden 50 vuotta sitten, silloin syntetisoidut ensimmäiset kloorifluorihiilivedyt ovat ilmeisesti yhdisteinä tänä päivänäkin olemassa,

jollei ultraviolettisäteilyn vaikutuksesta niitä ole hajoitettu stratosfäärissä, parikymmentä kilometriä päittemme yläpuolella.

Me tarvitsimme välittömästi näiden negatiivisten kehityskulkujen katkaisua. Kysymys on siitä, millä tavalla tuohon pääsemme. Freonien luulisi olevan loppujen lopuksi ehkä kaikkein helpoiten hoidettavissa oleva ympäristöongelma maapallolla siinä mielessä, että freonit, kloorifluorihiilivedyt, ovat käytännöllisesti katsoen kokonaan korvattavissa muilla aineilla tai sitten niitten nykyiset käyttötarkoitukset ovat sellaisia ettei näitä aineita, teolliselta nimeltään freoneja, tarvita lainkaan.

Suomessa tätä sopimusta aiotaan käytäntöön soveltaa käyttäen kolmea eri lakia apuna eli kemikaalilakia, ilmansuojelulakia ja jätehuoltolakia. Kemikaalilaissa avainasemassa on 43 §, ns. kieltopykälä ja siinä nimenomaan se kohta, joka joko säätelee tai jättää säätelemättä kemikaalien tarpeettomuusaspektin. Kun laki- ja talousvaliokunta antoi talousvaliokunnalle lausuntonsa kemikaalilaista, se jo kiinnitti huomiota tarpeettomuus-näkökohtaan. On mitä toivottavinta, että talousvaliokunnan mietinnössä 43 §:ää parannetaan sanonnaltaan, niin että tarveharkinta, siis kemikaalien tarpeellisuusaspekti, tulee lisäyksenä 43 §:ään.

Toinen merkittävä laki on ilmansuojelulaki. Muistan lukeneeni vuosi sitten lehdistöstä, että ympäristöministeriössä valmistellaan sellaista ilmansuojelulain muutosta, jota Montrealin sopimuksen käytäntöön soveltaminen edellyttää. On toivottavaa, että ministeriön virkamiehet valmistelevat lakiesityksen mahdollisimman pian, sillä nykyisellään mikään ei rajoita uusien teollisuusyksiköiden perustamista Suomeen, ei mikään. Jopa terveyslautakuntien valvontajaostot lienevät suorastaan lainsäädännön perusteella pakotettuja antamaan uusille teollisuusyksiköille sijaintipaikkaluvan, vaikka ovat tietoisia siitä, että laajamittaiseen ympäristöongelmaan ollaan lisää tuomassa tuon teollisuusyksikön toiminnalla. Tämä tarkoittaa sitä, että vähintään, mitä odotettavissa pitää olla, on se, että ilmansuojelulain muutos tuodaan ensi tilassa eduskunnan käsittelyyn.

Komanneksi kiinnitän huomiota jätehuoltolakiin ja sen tässä suhteessa avainasemassa olevaan 22 §:ään. Olen asiasta puhunut tältä paikalta jo monta kertaa aikaisemminkin ja todennut, että tämä lainkohdan käsittely hallituksessa ja eduskunnassa on varsin onnetonta historiaa. Ympäristöministeriössä asia oli valmistel-

tu aivan oikein, hallituksessa pykälä vesitettiin, ja vesitettynä se eduskunnassa sitten äänestyspäättöksellä hyväksyttiin.

Mielenkiintoista tässä on se, että nyt käsitellyssä oleva hallituksen esitys n:o 212 perustuu siihen ympäristöministeriön alkuperäiseen versioon, jonka mukainen teksti on hallituksen esityksen perusteluna. Siis tältä osin hallituksen nyt tarkasteltavana oleva esitys ei ole sen mukainen kuin eduskunnassa ollut asianomainen hallituksen esitys oli.

Mitä tämä käytännössä merkitsee? Se merkitsee sitä, että kaikki kolme olennaista lakia olisi ehdottomasti saatava sellaisina eduskunnasta ulos, että Montrealin sopimus voidaan käytännössä toteuttaa. Muutoin se jää vain huijauksi ilmaan. Suomihan tänä vuonna laskee ilmaan 3 300 tonnia yksinomaan freoneja. Siinä on täsmälleen 3 300 tonnia liikaa.

Millä tavalla pitäisi edetä? Nythän on tähdennetty neuvottelujen merkitystä. Vapaaehtoisie ei kuitenkaan ole edennyt sillä tavalla, että sillä olisi laajempaa merkitystä. Suuri totuushan on se, että freoneja ilmaan laskevia teollisuusyksiöitä on meillä perustettu lähes viikoittain. Näin on lehdistöstäkin ollut luettavissa.

Me tarvitsemme lainsäädännöllisen puolen ohella sellaisia toimia, jotka tekevät välittömästi kalliiksi freonien ja halonien käytön. Siinä on keinona verotus. Toivoisinakin, että hallitus tarttuisi tähän ehdotukseen mahdollisimman nopeasti, ja freonien ja halonien käyttöä ryhdyttäisiin mahdollisimman pian verottamaan, tehtäisiin käytöstä kallista, jolloin se suorastaan pakottaisi siirtymään korvaavien ratkaisujen käyttöön. Ja kolmanneksi tarvitaan selviä kieltoja seuraavassa vaiheessa. Nyt olisi jo erinomaisen paikallaan, että ryhdyttäisiin freonien ja halonien käyttökieltoa koskevien lakien valmisteluun.

Ed. Almgren (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pulliainen kiinnitti huomiota siihen tosiasiaan, että Suomi on viimeisten valtioiden joukossa nyt liittymässä siihen sopimukseen, joka jo aika kauan aikaa sitten on Montrealissa allekirjoitettu. Valiokunnassa asia oli vakavan pohdinnan kohteena. Niin kuin valiokunnan mietinnöstä käy ilmi, valiokunta on antanut hallitukselle tukkapölyä.

Keskustelusta kävi ilmi, että valiokunnan itse asiassa teki mieli lausua asiasta hieman ankaramminkin ja antaa hallitukselle tukkapölyn asemesta koivuniemenheraa, mutta aktiivinen

hienotunteisuus hallitusta kohtaan ja myös se, että hallitus kuitenkin toi esityksensä viimeinkin eduskunnan käsittelyyn, aiheutti sen, että valiokunta tyytyi niin lievään sanontaan kuin "valiokunta ei ole havainnut pakottavaa syytä viivästytykseen, jonka se katsoo olevan omiaan heikentämään Suomen kuvaa aktiivisesta ympäristöpolitiikasta". Muutoin yhdyin siihen, mitä ed. Pulliainen sanoi.

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies! Ärade talman! Ed. Pulliainen sanoi mielestäni olennaisimmat asiat tästä aiheesta. Syy siihen, että pyysin puheenvuoron, on se, että niin kauan kuin olen täällä eduskunnassa ollut, tosin vaajat kaksi vuotta, on tästä asiasta keskusteltu. Mutta kovin paljon ei ole käytännössä tapahtunut myönteistä, sen sijaan kyllä kielteisiä asioita siinä mielessä, että äskettäin kaksi uutta tuotantolaitosta on aloittanut toimintansa, jotka näitä freoneja tuottavat.

Otsonia on ilmakehässä eniten 15–30 kilometrin korkeudella. Lähinnä tätä ilmakehän osaa tarkoitetaan puhuttaessa otsonikerroksesta. Niin kuin ed. Pulliainen jo sanoi, se on ns. stratosfääri. Se on lähes pilvetön, vakaa kerros ilmakehän alimman kerroksen troposfäärin yläpuolella. Otsonikerroksen oheneminen yhdellä prosentilla lisää ns. polttavan säteilyn, ultra-violettitähteilyn, annoksia maapallolla 2–3 %. Otsonikerroksen ohentumisen pelätään, otaksutaan, tämän vuoksi tuottavan kaikkia niitä haittoja, mitä myös ed. Pulliainen luetteli; en lähde niitä toistamaan.

Kansainvälisesti sovitusta cfc-yhdisteiden käytön vähentämisen aikataulusta voi sanoa, että Montrealin pöytäkirja vuodelta 1987 edellyttää käytön vähenemistä 20 % vuoteen 1993 mennessä vuoden 1986 tasosta, ja edelleen siten, että vähennykset ovat yhteensä 50 % vuoteen 1998 mennessä. Nämä tavoitteet tietysti ovat sinänsä hyvät ja on erittäin myönteistä, että Montrealin sopimus nyt täällä käsitellään, mutta olen samaa mieltä ed. Pulliaisen kanssa, että tämä aikataulu ei riitä.

Nyt suuresti kunnioittamani ympäristöministeri Bärnlund varmasti on vakavasti tarkoittanut kaikkea sitä, mitä hän on täällä puhunut, kun hän on sanonut, että neuvotteluteitse pyritään rajoituksiin. Hän on kertonut, että on neuvoteltu eri teollisuusalojen kanssa jo keväästä 1987 lähtien. Tavoitteet siinä ovat olleet aivan hyviä. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että neuvotteluteitse ei tunnu päästävän juuri mihinkään tuloksiin.

Tässä on kyllä saatava nopeasti aikaan sellainen lainsäädäntö, joka kieltää näiden aineiden valmistamisen ja niiden päästön ilmakehään.

Olen ed. Pulliainen kanssa vähän eri mieltä siitä, että kemikaalilaki voisi tulla avuksi tässä asiassa. Me olemme käsitelleet talousvaliokunnassa kemikaalilakia jo pitkään ja olen jokaiselta asiantuntijalta kysynyt, onko kemikaalilaista apua tähän ongelmaan. Vastaus on ollut kauttaaltaan kielteinen. Kemikaalilaki ei sinänsä tuo apua tähän ongelmaan.

Ministeri Bärnlund on usein sanonut, että ilmansuojelulaki on tulossa. En tiedä, koska se on tulossa. Olen kysellyt sen perään, mutta kukaan ei tunnu tietävän, koska tällainen lakiehdotus annetaan. Sen sijaan ed. Männistö on jättänyt puoli vuotta sitten lakialoitteen, jossa ehdotetaan cfc-aineiden nopeata rajoittamista ja kieltämistä. Tämä lakiesitys on kuitenkin valitettavasti hautautunut valiokuntaan eikä siitä ole vielä käsitelty.

Arvoisa puhemies! Vaadin siis, että tässä asiassa ryhdytään tuumasta toimeen. Nykyisellä käytännöllä emme pysty edes täyttämään Montrealin sopimuksen velvoitteita, puhumattakaan että saavuttaisimme sitä tasoa, joka yhteispohjoismaisesti on sovittu.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olemme ed. Anderssonin kanssa hyvin selvästi samaa mieltä 99 %:sta olennaisista asioista, yksi prosentti näköjään koskettaa kemikaalilakia. Totean sen, että puolustan omaa näkökantani sillä, että kieltopykälä, 43 § kemikaalilaissa, voidaan kirjoittaa joko siihen muotoon, että freonit on kokonaan kielletty, tai niin, että kloorifluorihiilivetyjen, bromifluorihiilivetyjen jne., siis tämänlaatuisten ongelmallisten aineiden osalta kollektiivisesti täytyy tarveharkinnan mukaan suorittaa rajoitus, siis mahdollistaa tarvehankinnaisuus siltä osin, että mikäli keksitään uusia synteettisesti valmistettuja vastaavia yhdisteitä, niin nekin ovat silloin kiellon piirissä, ainakin tarveharkinnan piirissä silloin, kun kieltä pohditaan.

Ed. Soininvaara (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minulla on sama käsitys, että kemikaalilaki siinä muodossa kuin hallitus on sen esittänyt, ei merkitse freonien kieltämistä, mutta eduskunnallahan on mahdollisuus hieman tarkentaa hallituksen tekstiä. Olisinkin esittämässä ainakin oppositioryhmille yhteistyötä siitä, että kirjoitetaan se siihen muotoon,

että se kieltää freonit. Päästään ainakin eduskunnassa äänestämään siitä, pitääkö freonit kieltää vai ei. Tähän asti se, että me olemme haudanneet lakialoitteita, on estänyt eduskuntaa tekemästä tästä asiasta päätöstä.

Haluaisin huomauttaa, että paitsi että niiden tarpeetonta käyttöä tulisi kieltää, meillä on sellainen ongelma, että kylmäkalusteiden sisällä tällä hetkellä on olemassa freonia huomattavat määrät. Se on asia, joka olisi tavattoman yksinkertaista korjata siten, että järjestetään jääkaappien ja muiden kylmäkalusteiden vastaanotto, jossa ne asianmukaisesti puretaan ja freonit otetaan talteen, eikä niin, että ne viedään kaatopaikalle, jossa ne ruostuvat puhki ja freoni pääsee ilmakehään.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Voin yhtyä ed. Pulliainen näkemykseen siitä, että kyllä kemikaalilain pykälää voidaan muuttaa niin, että nämä asiat saadaan järjestykseen. Varsinkin viimeisten kuukausien aikana saamani kokemukset siitä, miten valiokunnat muuttavat hallituksen esityksiä varsinkin näin isossa asiassa, eivät kyllä minussa synnytä niin pessimistisiä ajatuksia kuin ed. Pulliainen tässä esitti.

Eräs tällainen ongelma, jota tässä ei ole mainittu, on, että tulee jatkuvasti lisää näitä aineita jotka ovat otsonia syöviä. Tällainen tulossa olevahan on se, mitä tulee nyt autojen katalysaattoreista, mistä tulee varsinkin kylmällä ilmalla, mutta myös muuten typpihappiyhdisteitä, esimerkiksi typpioksiduulia, joka on todettu myös otsonimyrkyksi. Nyt kun jokaiseen autoon puuhataan näitä, niin tässä ollaan taas uuden ongelman edessä ja ollaan menossa ojaan allikkoon. Meidän pitäisi saada jokin sellainen lainsäädäntö, joka nopeasti nappaisi piiriinsä myös nämä uudet myrkyt ja aineet ja kieltäisi ne.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä on niin tärkeä asia tällä hetkellä maapallolla, että tässä kannattaa vielä jatkaa hetki keskustelua. Juuri siitä syystä kuin ed. Andersson äsken sanoi, tämä laajempi kemikaalilain 43 §:n muoto, jossa tarvepohjaisesti kootaan tähän pohja sille, että voidaan nämmä uudetkin yhdisteet valtioneuvoston päätöksellä välittömästi kieltää, on perusteltu. Sen vaihtoehdohan on, että nimetään kaikki ne yhdisteet ja aineet, jotka ovat kiellettyjä. Mutta juuri sen takia, että on tulossa uusia ongelmia koko ajan, se kannattaa kirjoittaa yleisempään

muotoon niin, että delegoidaan valtioneuvostolle tämä päätösvalta.

Ed. Wahlström: Arvoisa puhemies! Täällä on viitattu siihen, mitä valiokunta on todennut mietinnössään. Tämä huomautus asian viivyttelystä on aivan paikallaan. Tämä viivyttely ei ole todellakaan omiaan osoittamaan Suomen ympäristöystävällisyyttä. Hyvä, että kuitenkin viimeinkin tämä laki on saatu tänne ja tähän pöytäkirjan sopimukseen liittyminen on tietysti aivan välttämätöntä.

Haluan kuitenkin puuttua myös siihen, millä tavoin hallitus uskoo voitavan valvoa näiden aineiden käyttöä, ja toisaalta, miten niihin on muutoin suhtauduttu. Nythän usein vähätellään sitä merkitystä, mikä näillä aineilla on ja mikä on Suomen osuus niiden maailmankäytöstä. Se on todellakin vain noin 0,5 %. Mutta jos katsotaan Suomen kulutusta asukasta kohden, se on 0,7 kilogrammaa, joka on suurin Pohjoismaissa, ja koko maailmassa keskimuutos on 0,2 kilogrammaa. Siihen nähden Suomi on todella asukasta kohden melkoinen otsonikerroksen tuhoaja. Täällä on jo mainittu, että niitä noin 3 300 tonnia Suomessa käytetään.

Tämän lakiesityksen perusteluissa hallitus todellakin viittaa siihen, millä tavoin voitaisiin panna toimeen tämä Montrealin pöytäkirja. Siinä viitataan ilmansuojelulakiin ja todetaan, että sen nojalla valtioneuvosto voi antaa ilman pilaantumisen ehkäisemiseksi tarpeellisia määräyksiä. Aivan samoin viitataan kemikaalilain uudistukseen ja todetaan, että siinä ehdotetaan valtioneuvostolle valtuutta puuttua kieltoin ja rahoituksin ympäristölle haitallisten aineiden ja niitä sisältävien valmistusten valmistukseen jne.

Sen perusteella, mitä hallitus nyt on tehnyt esimerkiksi suhteessa täällä mainittuihin uusiin tuotantolaitoksiin, näyttää siltä, että tällaisten valtuuksien antaminen valtioneuvostolle ei välttämättä johtaisi mihinkään. Valtioneuvosto saisi valtuudet, mutta ei puuttuisi asioihin. Tämänkin lain perusteluissa todetaan, että ympäristöministeriön tarkoituksena on näitä cfc-yhdisteitä käyttävien eri teollisuudenalojen kanssa käytävissä neuvotteluissa pyrkiä vapaaehtoiseen vähentämiseen. Se pyrkimys ei ole oikein vielä näkynyt.

Mikä tätä pyrkimystä ehkäisee, on se, että kuunnellaan hyvin herkästi teollisuuden näkemyksiä. Täälläkin lakiesityksen perusteluissa, kun puhutaan tämän toimeenpanon organisatorisista ja taloudellisista vaikutuksista, todetaan

aivan selvästi, että vähennystoimista teollisuudelle aiheutuvia kustannuksia pyritään pitämään mahdollisimman pieninä. Näin mahdollisuus, että esimerkiksi verotuksella rangaistaisiin freonien käytöstä, näyttäisi olevan poissuljettu.

Aivan samoin, kun valiokunnassa kuultiin asiantuntijoita, Teollisuuden keskusliiton asiantuntija ei nähnyt mitään muuta huomauttamista kuin sen, että Suomen teollisuus joutuu vaikeuksiin, mikäli kilpailijamaita nopeammasa tahdissa mennään rajoituksiin. Pelkästään tämä kilpailukykynekökohta oli olemassa ja siten tietysti tavan mukaan viitattiin siihen, että ei pidä mennä rajoituksiin, koska se vaikeuttaa työllistämistä.

Valtioneuvoston eduskunnalle antamassa ympäristöpoliittisessa selonteossahan luvattiin, että Suomi pyrkii vähentämään cfc-yhdisteiden valmistusta ja kulutusta jopa 50 %:lla jo vuoden 1993 loppuun mennessä. Miten se on mahdollista, jollei käydä rajoitustoimiin? Tähän on puuttuttava muilla keinoin kuin vapaaehtoisilla neuvotteluilla.

Mitä tulee yleensä Montrealin sopimuksen pitävyyteen, niin aivan aiheellisesti on todellakin huomautettu siitä, että siirtymäkausi on hyvin pitkä ja myös hyvin suuria poikkeuksia tuohon sopimukseen sisältyy. Viidennessä artiklassahan säädetään, että kehitysmaiden, joissa näiden aineiden kulutus on alle 0,3 kg henkeä kohti, sallitaan siirtyä tämän pöytäkirjan rajoituksiin kymmenen vuoden aikana, ja on pelättävissä, että näiden freonien käyttöä suorastaan lisätään näissä maissa silloin, mikäli niitä muissa maissa ei saada käyttää, eli kehitysmaista tulee sitten näiden freonien kaatopaikkoja ja koko maailman mitassa näiden aineiden haittavaikutukset kasvavat.

SKDL:n eduskuntaryhmä on tehnyt todellakin aloitteen. Se on ed. Lauha Männistön allekirjoittama, ja siinä on lähdetty juuri tästä, että kansainväliseen kilpailukykyyn vetoaminen on täysin väärä lähtökohta Suomessa. Jos jokaisessa maassa jokainen yritys vetoaa kansainväliseen kilpailukykyyn, ei missään maassa tehdä tietenkään mitään, vaan asiat pahenevat. Jos toisaalta vapaaehtoisuuteen pyritään, näyttää siltä, että siinä odotellaan vain sitä, kuinka elinkeinoelämä suvaitsi omaan tahtiinsa luopua freonien käytöstä. Tämän vuoksi olisi varmasti paikallaan hyvin vakavasti ottaa sekä kemikaalilain uudistamisen yhteydessä että ilmansuojelulain uudistamisen yhteydessä huomioon ne mielipiteet, joita tällä on esitetty lakien tiuk-

tamisesta, mutta myös mahdollisuutena se, että säädettäisiin aivan erillinen laki siitä, niin kuin olemme esittäneet, että rajoitettaisiin cfc-yhdisteiden valmistusta, kauppaa, maahantuontia ja käyttöä.

On todellakin epäiltävissä, että Montrealin sopimuksen painottaessa vain taloudellisia näkökohtia ei varsinaista huolenpitoa otsonikerrokselle aiheutuvista vaurioista kanneta. Todellakin niin kuin täällä ed. Pulliainen sanoi, mikään ei tällä hetkellä rajoita käyttöä eikä mikään näytä estävän, ei ympäristöministeriön hyvätahtoinen neuvotteluhaluukkuus ainakaan, uusien tuotantolaitosten syntymistä, niin kuin täällä jo mainitut esimerkit osoittavat.

SKDL:n ryhmä on myös siinä suhteessa samaa mieltä kuin ed. Pulliainen, että verotuksen avulla voitaisiin myös näitä haittavaikutuksia torjua eli todellakin haitakkeet ja turhakkeet saattaa verolle. Sitäkin kautta voitaisiin tätä vakavaa ongelmaa estää.

Tässä yhteydessä, arvoisa puhemies, totean, että sekä näiden ilmansuojelulain ja kemikaalilain että jätehuoltolain yhteydessä olisi hyvin tarkkaan mietittävä, eikä erillinen cfc-yhdisteiden rajoittamista tarkoittava laki olisi ainoa tehokas keino näiden käytön estämiseksi.

Ed. V ä ä n ä n e n : Arvoisa puhemies! Mitä täällä on todettu Suomen ympäristöviranomaisten hitaudesta, pitää todellakin paikkansa Montrealin sopimuksessa. Kun eduskunnan ulkoasianvaliokunta elo-syyskuun vaihteessa kävi eräissä Afrikan maissa ja saman vierailun aikana kävi myös Nairobissa Yhdistyneiden kansakuntien ympäristönsuojeluinstituutioon tutustumassa, sen pääjohtaja Tolba esitti valiokunnan jäseniä, parlamentaarikkoja, kohtaan varsin kovaa arvostelua. Syynä oli se, että Suomi kaikista valtioista viimeisiin kuuluvana ei vieläkään ollut ratifioinut Montrealin sopimusta.

Me olimme tietysti hämmennyksissämme. Kun tulimme kotimaahan, otin yhteyttä ympäristönsuojeluministeriöön ja kävi selville, että asianomaisessa ministeriössä ajettiin tässä asiassa todellakin varsin hitaalla hevosella. Asianomainen virkamies, jonka vastuulle sopimuksen kääntäminen ja eteenpäin vieminen kuului, oli lähtenyt sitä henkilökohtaisesti itse kääntämään, sen sijaan että olisi käyttänyt siinä tulkin apua. Näin ollen oli yli puolella vuodella myöhästetty tästä valmistelusta ja Suomi todellakin on nyt sitten viimeisten joukossa ratifioimassa. Ulkoasiainvaliokunta toki oman osansa teki hyvin ri-

peästi, niin että voitiin pelastaa se mitä pelastettavissa on. Mutta tosiasia on, että viivästymisen vuoksi Suomen kuva aktiivisessa ympäristöpolitiikassa tämän teon yhteydessä heikentyy.

Haluaisin tässä yhteydessä viitata myös siihen ylimääräiseen ympäristönsuojeluasioita koskevaan Pohjoismaiden neuvoston istuntoon, joka järjestettiin marraskuussa. Pohjoismaiset parlamentaarikot olivat hyvin huolissaan ympäristönsuojelukysymyksistä varsinaisen maaliskuussa pidetyn Pohjoismaiden istunnon aikana. Tuloksena saatiinkin aikaan ylimääräinen istunto Pohjoismaiden neuvostolle, missä asiana olivat yksinomaan ympäristönsuojelukysymykset.

Tässä ylimääräisessä istunnossa käsiteltiin ympäristönsuojeluohjelma ja myös meriensuojeluohjelma, jotka ministerineuvosto, ympäristöministerit, olivat kiireellisesti valmistelleet. Tässä istunnossa sosiaali- ja ympäristövaliokunnan mietinnön pohjalta vielä terästettiin ministerineuvoston tekstiä. Siinä tekstissä mm. todetaan, että on pantu tyytyväisenä merkille Pohjoismaiden hallitusten toiminta Montrealin pöytäkirjasta käytyjen neuvottelujen yhteydessä. Mutta valiokunta katsoi, ja tämä tuli sitten istunnon lopulliseksi päätökseksi, että cfc:tä ym. otsonikerrosta hajoittavia aineita koskevilla kysymyksillä on luonnollinen paikka yhteistyöohjelmassa, mutta että selostetut toimenpiteet kansainvälisellä tasolla suuntautuvat tulevaisuuteen, kun taas pohjoismaisia toimia koskevat sanamuodot näyttävät olevan pikemminkin askel taaksepäin. Näin on etenkin verrattuna niihin lausumiin, jotka julkaistiin, kun ns. vähentämissuunnitelma hyväksyttiin 1987. Valiokunta katsoi, että se pitää tätä suunnitelmaa erityisen kiireellisenä asiana. Varsinaisessa toimenpideohjelmassa valiokunnan kanta olikin, että ympäristöohjelmassa on oltava konkreettisia sitoumuksia siitä, että Pohjoismaiden on vähennettävä cfc:n käyttöä enemmän kuin mitä on sovittu Montrealin pöytäkirjassa. On myös mainittava vuosi, jolloin kiello voi tulla voimaan. Tämän Pohjoismaiden neuvoston istunton jälkeen. Tämän Pohjoismaiden neuvoston istunton jälkeen.

Pohjoismaissa siis tunnetaan varsin suurta huolta otsonikerroksasiasta ja toivotaan, että menisimme ylikin sen, mitä Montrealin pöytäkirjassa on sovittu. Me parlamentaarikot tietysti haluamme toimia ministerineuvoston kanssa hyvässä yhteistyössä näissä ympäristönsuojelukysymyksissä. Sen vuoksi tänäkin puheenvuoroni päätteeksi totean, että vaikka Pohjolan parlamentaari- ja ympäristöministereillä

oli hyvin erilaisia näkemyksiä, parlamentaari-kot halusivat edetä pidemmälle kuin mitä ministerineuvosto, niin ymmärrän, että kummallakin osapuolella on hyvää tahtoa olemassa siitä, että ympäristönsuojelukysymyksiä voidaan edistää. Erityisesti Montrealin pöytäkirjan suhteen tulisi mennä nyt pidemmälle kuin mitä ratifiointi edellyttää.

Toivon, että pääsisimme todellakin käytännön toimenpiteisiin. Omalta osaltani kannatan sitä, että saisimme aikaan lain, joka kieltää freonien käytön Suomessa.

Ympäristöministeri Bärnlund: Arvoisa puhemies, värderade talman! Haluan heti kärsäyttää sitä, että tämän ehdotuksen käsittely on viivästynyt. Olen antanut tehtäväksi virallisesti selvittää, mitkä syyt viivästymiseen ovat olleet ympäristöministeriön osalta, eli tämä selvitys on valiokunnan haluamassa muodossa käynnissä. Haluan myös käyttää tilaisuutta hyväkseni kiittääkseni ulkoasiainvaliokuntaa ripeästä työskentelystä ja asiallisesta suhtautumisesta tähän tärkeään asiaan.

Tässä esitettiin joitakin kysymyksiä ja joitakin näkökohtia, joita mielelläni kommentaisin lyhyesti. Ensinnäkin ed. Andersson katsoi, että freonien käytön vähentämiseksi ei ole saatu aikaan mitään myönteistä. Päinvastoin hän mainitsi joitakin kielteisiä esimerkkejä. Nämä kielteiset esimerkit ovat varmasti hyvin valitettavia, mutta ne eivät sinänsä millään tavoin muuta hallituksen linjaa freonien käytön vähentämiseksi 50 %:lla vuoteen 1993 mennessä ja 85 %:lla vuoteen 1998 mennessä. Nämä vähennystavoitteet ovat huomattavasti pidemmälle menevät kuin tämä nyt käsiteltävänä oleva Montrealin pöytäkirja edellyttää. Hallitus tulee käsittelemään lähiviikkoina täsmälliset toimenpiteet siitä, miten tämä vähentäminen suoritetaan. Tarkoitus on, että tämä keskustelussakin esillä ollut ilmansuojelulain muutos tulee eduskunnan käsittelyyn tammikuussa. Tällä tavoin, jos ja kun muutos käsitellään nopeassa tahdissa, saadaan jo ensi vuoden alkupuolella tehokkaat mahdollisuudet vaikuttaa myös freonien uusiin käyttöön ja maahantuontiin. Tämän ilmansuojelulain osittaisen muutoksen nojalla valtioneuvosto voi tehdä periaatepäätöksen siitä, miten asken mainitsemani freonien käytön vähentämisohjelma aivan konkreettisesti tullaan toteuttamaan. Meillä on ympäristöministeriössä laadittuna hyvin seikkaperäinen ehdotus siitä, miten näitä vähennystoimenpiteitä suoritetaan

eri toimialoilla, ja tästä valtioneuvosto tulee päättämään.

On aivan totta, kuten ed. Wahlström mainitsi, että Montrealin pöytäkirja monessa suhteessa on liian vaisu. Se ei kosketa riittävällä tavalla kehitysmaita ja se koskee myös teollisuusmaita vähemmän terävällä tavalla kuin mitä mm. Suomi on toivonut. Kuitenkin silloin, kun Montrealin pöytäkirja 1987 saatiin allekirjoitetuksi, tämä oli suuri saavutus siitä syystä, että aivan viime hetkeen saakka oli epävarmaa, saataisiinko aikaan pöytäkirjaa ollenkaan. Ja nyt kun sen jälkeen tietoa on saatu lisää freonien haitallisista vaikutuksista otsonikerrokseen, olemme myös pystyneet jatkamaan tämän pöytäkirjan pohjalta neuvotteluja siitä, miten näitä määräyksiä voitaisiin sopia tiukennettaviksi.

Jo ensi kuuksi YK:n ympäristöohjelman pääjohtaja tohtori Tolba on järjestänyt kokouksen Nairobiin, jossa on tarkoitus keskustella siitä, miten Montrealin pöytäkirjan määräyksiä voitaisiin tiukentaa. Suomi on tarjoutunut tällaisen ensimmäisen virallisen jatkokokouksen isännäksi ensi vuoden huhtikuussa, jolloin toivon mukaan voitaisiin sopia hyvin laajalla kansainvälisellä tasolla siitä, miten tätä ohjelmaa lähdetään viemään tehostetulla tavalla eteenpäin.

Suomen osalta olemme pystyneet sopimaan aerosoliteollisuuden kanssa siitä, että aerosoliteollisuus vähentää noin 90 %:lla freonien käyttöä vuoteen 1990 mennessä, ja jo tämä sopimus riittää lähes Montrealin pöytäkirjan sisältämien velvoitteitten toteuttamiseksi Suomessa. Eli kyllä me olemme etenemässä tältä osin, mutta yhdyin kyllä niihin, jotka sanovat, että emme pääse todennäköisesti aivan riittäviin tuloksiin vapaaehtoisin sopimuksin, vaan tarvitaan myös keppiä. Tämä keppi on nyt sitten tulossa ilmansuojelulain tiukennuksen muodossa.

Toisaalta en väheksyisi myöskään mahdollisuuksia yrittää vapaaehtoisin neuvotteluin päästä eteenpäin, koska tällä tavoin saadaan asianomaiset teollisuusjärjestöt itse paneutumaan tähän kysymykseen ja kantamaan oma-kohtaista vastuuta siitä, että näitten haitallisten aineitten käyttöä vähennetään. Tällä tavoin voidaan myös soveltaa hyvin konkreettisesti käyttöön likaaja maksaa -periaatetta, eli hieman soveltaen, ne jotka ovat näitä haitallisia aineita ottaneet käyttöönsä, myös hoitavat asiat sillä tavoin kuntoon, että näistä aineista luovutaan vähitellen.

Ed. Wahlström: Arvoisa puhemies! Ministeri Bärhund sanoi, että aerosolien vähentäminen pelkästään jo riittäisi. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että aerosoliteollisuuden osuus on viime vuosina ollut merkityksellinen, eli noin 20 % freonien tuottamisesta, mutta on jo muutoinkin vähentämässä hyvin paljon. Näyttää siltä, että jos samaan aikaan muu käyttö nimenomaan vaahtomuovien valmistukseen, joka muodostaa tässä suurimman osan, lisääntyy, niin eipä taida sitten paljon aerosolien vähentäminen auttaa. Vaikka nyt pidetäänkin Montrealin sopimusta hyvänä, niin eräät arviothan ovat olleet sellaisia, että jos todella vaikutusta haluttaisiin saada aikaan, pitäisi välittömästi lopettaa kaikki suihkekäyttö ja muut käyttö alentaa 15 prosenttiin siitä, mitä se tällä hetkellä on.

Ministeri Bärhund ei oikein vastannut siihen, miten tuo vapaaehtoinen neuvottelumenettely on tällä hetkellä auttanut, koska koko ajan näyttää syntyvän uusia laitoksia, jotka tuottavat freonia.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Kuulun niihin, jotka ajattelevat niin, että me voisimme olla maapallolla mallimaa, jossa on välittömästi 90 % freonien käytöstä vähennetty pois. Kuultuani arvoisan ministerin puheenvuoronkin tuntuu yhä tähdellisemmältä se, että välittömästi saadaan verotus freonien käytölle siitä syystä, että jokainen freonimolekyylillä on tuontitavaraa. Tätä kemikaaliahan ei Suomessa tuoteta, se tuodaan kai lähinnä Yhdysvalloista. Kun on olemassa tullisopimukset ja kaikki muut ja kaupan esteitten poistamiseen tähtäävät sopimukset, niin silloin kaikkein tehokkain konsti Suomen sisäpuolella on verottaa voimakkaasti freonien käyttöä ja sillä tavalla pakottaa korvaavien kemikaalien käyttöön, niin että freonien käytöstä päästään eroon.

Ed. Renko: Arvoisa puhemies! Ministeri Bärhundin vastuullisen puheenvuoron jälkeen on syytä antaa tukea siihen, että myöskin tätä vapaaehtoista neuvottelutietä käytetään, koska minä en usko, että kemikalisoituvassa maailmassa pelkillä kepeillä onnistutaan, vaan nopeammin saavutetaan hyvä tulos, kun myöskin eri vastuulliset tahot saadaan vastuuseen, herätetään sisäinen viretila siihen.

Samalla toteaisin, että me olemme ajautumassa siihen tilanteeseen, että kodin kylmäkonehuoltajista on kova pula ja pitkien matkojen

takaa joudutaan huoltomiehiä käyttämään, jolloin kustannukset ovat korkeat, ja se ruokii kertakäyttökodinkoneitten, kylmäkoneitten käyttöön. Täällä tuli jo aikaisemmin esille, että pitäisi panna sellainen lakimääräinen systeemi pystyyn, että on tietyt pisteet, joissa käytettyjä kodin kylmäkoneita otetaan vastaan ja aineet otetaan sieltä talteen. Tämä olisi varmasti yksi tie. Toisaalta myöskin pitäisi ehkäistä, tehdä kaikki siihen suuntaan, että ei ajauduta kovin kertakäyttöiseen kulutuskulttuuriin kodin kylmäkoneitten osalta, joka edellyttäisi, että huolto-organisaatioon kiinnitetään huomiota ja nimenomaan ammatilliseen koulutukseen eri puolilla maata.

Ympäristöministeri Bärhund: Arvoisa puhemies! Minusta tuntuu, että olemme täällä Suomen eduskunnassa hyvin yksimielisiä siitä, miten meidän pitäisi suhtautua cfc-yhdisteiden käyttöön. Nyt on tarkoitus todellakin, että uuden ilmansuojelulain mukaan voidaan kieltää niiden käyttö ja maahantunti, mikä on tietysti välttämätöntä niistä syistä, jotka ed. Pulliainen tässä mainitsi.

Ympäristöministeriö on todellakin neuvottelemassa eri teollisuusalojen — muittenkin kuin Aerosoliyhdistyksen — kanssa siitä, miten voitaisiin saada aikaan riittävän tehokkaita vähentämistoimenpiteitä. Niin kuin yritin sanoa, en usko, että voimme kaikilta osin tässä suhteessa saada aikaan riittäviä vapaaehtoisia sopimuksia. Mutta ei kannata minusta luopua tästä mahdollisuudesta niin kauan kuin vielä on aikaa. Saattaa olla, että ainakin joiltakin osin tässä suhteessa vielä on mahdollisuuksia päästä eteenpäin. Mutta ellei päästä, niin kuitenkin tullaan sitten tarvittaessa selkein päätöksin puuttumaan tähän kysymykseen.

On tietysti sitten enemmän filosofinen kysymys, pitäisikö yrittää vähentää freonien käyttöä hallinnollisin päätöksin vai käyttämällä erilaisia maksuja taikka veroja. Minusta tässä tapauksessa on selkeämpää se, että käytetään hallinnollisia päätöksiä, koska tiedemiehet ovat yksimielisiä siitä, että freonien käytöstä seuraa erittäin suuria ympäristöhaittoja maapallon laajuisesti, joten peruste rajoituksiin ja kieltoihin on olemassa selkeästi.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Kuultuani ministeri Bärhundin äskeisen puheenvuoron en voi muuta kuin ulvahtaa retorisesti, että nythän odotamme kieli vyön alla ensi hel-

mikuun alkua, jolloin täällä on käsittelyssä lakiehdotus hallitukselta, jonka lakiehdotuksen mukaan cfc-yhdisteitten käyttö Suomessa kielletään vuoden 1990 alusta lukien.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Ehdotus laiksi Pohjoismaiden kehitysrahaston perustamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 219 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä n:o 18 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 218, joka sisältää yllämainitun lakiehdotuksen.

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 219. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sitten ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1—3 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Ehdotukset laiksi moottoriajoneuvoverosta annetun lain 16 §:n ja laiksi moottoriajoneuvoverosta annetun lain 17 §:n muuttamisesta

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 220 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä valtiovarainvaliokunnan mietinnössä n:o 98 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 227 ja lakialoite n:o 96, jotka sisältävät yllämainitut lakiehdotukset.

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 220. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sitten ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Laaksonen: Rouva puhemies! Nyt on toisessa käsittelyssä hallituksen esitys n:o 227 laiksi moottoriajoneuvoverosta annetun lain 16 §:n muuttamisesta. Tämä hallituksen esitys annettiin verrattain myöhään, marraskuun loppupuolella eduskunnan käsiteltäväksi ja esitys liittyy epäilemättä ensi vuoden varsinaiseen valtion tulo- ja menoarvioon. Hallituksen perusteluissa todetaan, että linja-autoliikenteen tukijärjestelmässä siirrytään vuoden 1989 alusta lukien polttoaineveron palauttamisesta avoimeen tukeen ja että tämän vuoksi ja polttoaineiden hintasuhteen huomioon ottaen hallitus ehdottaa, että linja-autosta suoritettavan lisäveron määrä korotettaisiin nykyisestä 20 000 markasta 50 000 markkaan.

Arvoisa puhemies! Hallituksen ehdotuksessa ei kuitenkaan ole kaikki asiaan liittyvä tullut silmä tavalla esille kuin asian laita todellisuudessa on. Nimittäin tämä lisävero on tarkoitettu todella niin suureksi, että verotonta polttoainetta linja-autoliikenne ei nyt sitten käyttäisi. Linja-autoliikennettä on tuettu tähän asti veronpalautuksiin. Vuoden 1989 tulo- ja menoarviossa hallitus esitti veronpalautuksesta luopumista ja sen osittaista korvaamista tulo- ja menoarvioon sisältyvällä kiinteällä määrärahalla, joka on pienempi kuin esimerkiksi veronpalautukset, jotka tänä vuonna on maksettu linja-autoliikenteelle. Näin siis hallitus vähentää joukkoliikenteen tukea.

Me SKDL:n edustajat emme ole voineet hyväksyä veronpalautusten korvaamista vajaalla budjettimäärärahalla. Olemme pitäneet linja-autoliikenteen polttoaineen vapauttamista verosta kaikkein yksinkertaisimpana tukimuotona. Me ehdotimme tällaista menettelyä jo siinä vaiheessa, kun käsiteltiin hallituksen ehdotusta n:o 119 laiksi moottoriajoneuvoverosta annetun lain 5 §:n muuttamisesta, jossa yhteydessä me teimme lakialoitteen n:o 87, joka asiallisesti ottaen on saman sisältöinen kuin nyt tämän lain yhteydessä käsitelty ed. E. Ahon tekemä lakialoite n:o 96. Mutta tuolloin eduskunta ei hyväksynyt meidän näkemystämme siitä, että linja-autoliikenteessä olisi voitu käyttää verovaapaata polttoainetta.

Tämän asian tekee varsin erikoislaatuiseksi se, että asiaa on syksyn aikana pohtinut valtiovarainministeriön työryhmä, liikenneministeriön työryhmä ja linja-autoliikenteen alan järjestöt, ja he ovat päätyneet siihen, että kaik-

kein yksinkertaisin linja-autoliikenteen tukimuoto olisi siirtyä nykyisistä järjestelmistä verovapaan polttoaineen käytön sallimiseen, mutta tämä ei ole mahtunut hallituksen linjaan. Sen vuoksi nyt olemme käsittelemässä tätä veronkorotusta. Tällä hetkellä linja-autoliikenne maksamalla 20 000 markan veron voi käyttää verovapaata polttoainetta. Nyt hallitus esittää veron korottamista 50 000 markkaan ja siten aikoo esittää tämän polttoöljyn käytön.

Hallitus heräsi tähän asiaan vasta, kun budjettia oli pitkään käsitelty valtiovarainvaliokunnassa ja sen jaostoissa ja myös siitä syystä, että linja-autoliikennöitsijät ottivat asiassa yhteyttä siinä tarkoituksessa, että he olisivat todennäköisesti maksaneet tämän nykyisen voimassa olevan polttoaineen ja sitä kautta saaneet sen hyödyn, joka heille muutoin jäi nyt tulematta budjettiin liitetyn kiinteän määrärahan puitteissa. Tämä lienee se oleellinen ja todellinen syy, minkä vuoksi hallitus niin kovalla kiireellä toi tämän ehdotuksen eduskunnan käsittelyyn. Kuten sanoin, tällä hallitus siis ei halua tukea joukkoliikennettä, vaan pyrkii asettamaan sille rajoituksia.

Herra puhemies! Ehdotan, että tämän lain osalta käsittelyn pohjaksi otetaan mietintöön liitetyn I vastalauseen mukainen lakiehdotus, joka on saman sisältöinen kuin II vastalauseen mukainen ehdotus.

Ed. Pekkari: Herra puhemies! Kannatan ensinnäkin ed. Laaksosen tekemää ehdotusta käsittelyn pohjaksi.

Yhdyn myös niihin ajatuksiin, joilla ed. Laaksonen esityksensä perusteli. Tuon tässä yhteydessä vielä esille, että tähän asiaan liittyen on jätetty lakialoite, joka kulkee ed. E. Ahon nimissä ja joka on rakennettu huomioon ottaen tämän asian tiimoilta tapahtunut varsin laaja-alainen valmistelu ja sen kuluessa monissa painavissa ehdotuksissa ja kannanotoissa esiin tuotu ajatus siitä, että siirtyminen kevyen polttoöljyn käyttöön on tarkoituksenmukaisin ratkaisu tässä asiassa. Tuo ajatus sisältyy tähän lakialoitteeseen. Vastalause, mikä meidän toimestamme on jätetty, sisältää saman ajatuksen.

Yhdyn myös siihen toteamukseen, minkä ed. Laaksonen täällä esitti, että se menettely, millä hallitus aikoo hoitaa linjaliikenteen tuen, ei ole tyydyttävä. Ne määrärahat, mitä budjetissa tarkoitukseen on varattu, eivät ole riittävät. Kaiken kaikkienensa hallituksen esitys on kolmesta erilaisesta vaihtoehdoisesta tavasta toimia tässä

asiassa selvästi huonoin. Siitä syystä todella kannatan ed. Laaksosen tekemää ehdotusta.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Asian käsittely keskeytetään.

5) Ehdotukset laiksi polttoaineverosta annetun lain muuttamisesta

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 221 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä valtiovarainvaliokunnan mietinnössä n:o 99 valmistelevasti käsitellyt hallituksen esitys n:o 125 sekä lakialoitteet n:o 81 ja 108, jotka sisältävät yllämainitut lakiehdotukset.

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 221. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sitten ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Laaksonen: Herra puhemies! Hallitus ehdottaa polttoaineveron korotuksia tällä esityksellä. Me olemme valiokunnassa käsitelleet asiaa edustajien Soininvaara ja Laine tekemien lakialoitteiden pohjalta. Haluaisin todeta sen, että hallituksen esityksessä ei ole erityistä veropoliittista ohjaavuutta eri liikennemuotojen välillä. Verotuksen kautta voidaan muun muassa vaikuttaa siihen, siirretäänkö liikennettä maanteiltä esimerkiksi rautateille. Tämän vuoksi, herra puhemies, olemme päätyneet tekemään ehdotuksen, joka poikkeaa hallituksen esityksestä niiltä osin, että olemme ottaneet huomioon sekä ed. Soininvaaran että ed. Lai-
neen tekemistä esityksistä eräitä kohtia.

4 §:n osalta pidämme välttämättömänä sitä, että myös tässä yhteydessä korjataan ne liikevaihtoverolakiin tehdyt muutokset, jotka tehtiin vuonna 1986, jolloin teollisuuden maksamia energiaveroja noin miljardi markkaa siirrettiin kotitalouksien maksettavaksi. Tätä me haluaisimme myös tässä yhteydessä painottaa ja tehdä tarvittavia korjauksia tässä suhteessa.

Herra puhemies! Ehdotan, että käsittelyn pohjaksi otetaan mietintöön liitetyn I vastalauseen mukainen lakiehdotus.

Ed. Andersson: Herra puhemies! Kannatan ed. Laaksosen tekemää pohjaehdotusta.

Ed. Pekkarinen: Herra puhemies! Osin perusteilla, jotka jo aikaisemmin tulivat esille, ehdotan, että tämän asian käsittelyn pohjaksi otettaisiin mietintöön liittyvään II vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Ed. Saari: Herra puhemies! Kannatan ed. Pekkarisen tekemää ehdotusta.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Asian käsittely keskeytetään.

6) Ehdotus laiksi kansanterveyslain 6 §:n muuttamisesta

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 222 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä talousvaliokunnan mietinnössä n:o 10 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 228, joka sisältää yllämainitun lakiehdotuksen.

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 222. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sitten ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Puska: Herra puhemies! Lakiesityksen lyhydestä ja talousvaliokunnan mietinnön yksimielisyydestä huolimatta lyhyt kommentti asiasta.

Kansanterveyslain 6 §:n muutosehdotuksen lähtökohtanahan on poistaa kansanterveyslaista siinä sen alusta asti ollut eräänlainen kummajainen terveyskeskuskuntainliittojen kohdalla, kun kunnilla on ollut erikseen terveyslautakunta ja erikseen terveyskeskuksen liittohallitus. Asiat ovat olleet kuitenkin suunnilleen samat. Nyt tämä laki mahdollistaa sen, että terveyslautakunnan tehtävät annetaan kuntainliiton liittohallitukselle. Muutos on hyvä eikä siihen ole mitään huomauttamista, paitsi että olisi varmaan pitänyt tehdä jo 15 vuotta sitten. Mutta hyvä, että siihen on nyt tartuttu.

Tässä yhteydessä on pakko ottaa esille tähän liitetty toinen muutosehdotus, jonka mukaan kunta, jolla on oma terveyskeskus, voi antaa

terveyslautakunnan tehtävät kunnanhallitukselle. Tällaisia kuntia, jotka pääsääntöisesti ovat suurehkoja kuntia, on noin sata. Taustanahan tietysti on byrokratian vähentämisen hyvä ja muodikas pyrkimys ja pyrkimys tehokkuuden sekä rationalisoinnin edistämiseen. Totta kai kansanterveystyön ja terveyskeskustyön hallinnossa on paljon tehtävää byrokratian vähentämiseksi. On erinomaisen suuri määrä valtion normeja, työehtosopimuksen normeja jne. Mutta mielestäni tällä on kovin vähän tekemistä esityksen salliman vaihtoehdon kanssa, että kunnan terveysasioita käsittelemässä ei olisi lainkaan omaa luottamushenkilöelintä. Jos ja kun rationalisoidaan, niin puututtakoon tosiaan satoihin muihin asioihin eikä eliminoida sitä, että olisi oma lautakunta näitä asioita käsittelemässä.

Jos hallinnon suhteen halutaan rationalisoida, niin oikeampi tapa mielestäni olisi yhdistää esimerkiksi terveys- ja sosiaalilautakunnat, mutta ei lakkauttaa koko lautakuntaa. Mielestäni kunnan terveysolojen edistämisen kannalta on välttämätöntä, että jokaisessa kunnassa on terveysasioihin erikoistunut luottamushenkilö-lautakunta käsittelemään ja tekemään aloitteita sekä kunnan terveyskeskuksen toiminnasta että paljon laajemmin, kunnan yleisistä terveysoloista. Käsittäakseni tällaista lautakuntaa tarvitaan myös antamaan kunnanhallitukselle erilaisia lausuntoja, mihin eräs asiantuntija talousvaliokunnassa viittasi.

Voidaan sanoa, että tämä asia on niin itseselvä, että mikään kunta ei terveyslautakunnan lakkauttamiseen ryhtyisi, joskin tehokkuusajattelun huumassa tällainen vaara on olemassa. Tämän vuoksi uudesta pykälästä on turha ruveta mitään riitoja ottamaan esille.

Talousvaliokunta liitti mietintöönsä lauseen: "Tärkeää on myös, että kunnissa, joissa on oma terveyskeskus, on pääsääntöisesti terveydenhuoltoon erikoistunut luottamuselin, mutta valiokunta katsoo, että asiasta päättäminen voidaan jättää kuntien itsensä vastuulle."

Tämän asian merkitys tässä vaiheessa suoraan toivon mukaan, on varsin vähäinen, eikä siitä kannata todellakaan isompaa riitaa nostamaan. Asiasta on kuitenkin mielestäni syytä tässä yhteydessä käyttää puheenvuoro, kun kunnallisen kansanterveystyön ja terveyskeskusten aseman ja tulevaisuuden puolesta tänä päivänä mielestäni ei voi kantaa liikaa huolta.

Samassa yhteydessä ei voi olla rinnastamatta sitä, että meillä eduskunnassa valiokuntakäsit-

telyssä on erikoissairaanhoidolaki, jonka mukaan ollaan maakuntiin sairaalapuolella luomassa hyvin vahvaa spesiaalihallintoa. On liit-tovaltuusto, liittohallitus, sairaalakohtaiset joh-tokunnat ja toimialalautakunnat, kaikki pakol-lisia. Samaan aikaan kansanterveyspuolella mahdollistettaisiin se, ettei terveyskeskusten tu-kena olisi minkäänlaista omaa luottamuselintä. Kuitenkin voidaan sanoa, että sairaalahallinto on paljon enemmän puhtaasti laitoksen sisäistä hallintoa kuin kansanterveystyö, jonka asiat kytkeytyvät kunnan väestön elinolosuhteisiin ja yhteisön rakenteisiin ja jossa esimerkiksi yhteis-työ vapaaehtoisten kansalaisjärjestöjen kanssa on erittäin tärkeää.

En siis usko tällaisen mahdollisuuden toteutu-vaan, vaikka sen tarjoaminen on helposti liitettä-vissä tänä päivänä monista muista syistä uhkaa-vaan terveydenhuollon painopisteen siirtymiseen taas sairaalasuuntaan ja kansanterveystyön ase-man heikkenemiseen erittäin vahvan sairaalahal-linnon rinnalla. Olen valmis hyväksymään halli-tuksen esityksen, mutta tässä ja muissakin vas-taavissa yhteyksissä en jätä tuomatta esille huol-ta kansanterveystyön ja terveyskeskusten ase-masta toisaalta vahvan sairaalahallinnon ja toi-saalta laajenevan yksityispuolen puristuksessa. Mielestäni se vaatii kunnassa myös asiasta huol-ta kantavaa luottamuselintä taaksensa. Kansan-terveystyö todella tarvitsee tänä päivänä puolesta puhujansa niin täällä eduskunnassa kuin kuntien hallinnossa. Sen merkitys kansanterveytemme til-lan kannalta on olennaisen tärkeä.

Ed. Almgren: Herra puhemies! Ed. Pus-ka viittasi puheenvuorossaan siihen mahdolli-suuteen, että kunnissa harkittaisiin ainakin eräissä tapauksissa sosiaali- ja terveyslautakun-tien yhdistämistä. Tällainen yhdistäminen on eräissä kunnissa tapahtunut, mm. Kotkassa. Yhdistämiseen pyrittiin mm. siitä syystä, että saataisiin tiettyä tehokkuutta sellaisilla hallin-nonaloilla, joilla ainakin joissakin suhteissa on kosketuskohdat toinen toisiinsa.

Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että kum-pikin näistä aloista, toisaalta kaikki, mikä liit-tyy terveydenhuoltoon, ja toisaalta kaikki se, mikä liittyy sosiaalitoimintoihin, on niin paina-va jo sinänsä, että käytännössä sosiaali- ja ter-veyslautakunta on raskasrakenteinen ja sen ai-kaansaamat haasteet luottamushenkilöille lauta-kunnassa on niin moninaiset, että yksinomaan myönteisiä kokemuksia näiden hallintokuntien yhdistämisestä ei ole saatu.

Ed. Vastamäki: Arvoisa puhemies! En-sin ed. Puskalle. Kun tätä esitystä käsiteltiin, todettiin, että kuntainliitoissa terveyslautakun-nat ovat olleet erittäin hankalia ja hyvin tar-peettomiksi koettuja elimiä, jotka tavallansa vain jarruttavat hallinnon kehittymistä, koska joudutaan käymään yhden lautakunnan läpi ja päätösvallan jako liittohallituksen ja terveys-lautakunnan välillä on ollut joskus muutamissa kuntainliitoissa erittäin hankalaakin. Myös yh-teistoiminta on ollut paikka paikoin hankalaa, koska jäsenet ovat olleet eri henkilöitä.

Mitä tulee yksittäisiin kuntiin, joilla on oma terveyskeskus, niin kyllä näkisin, että nämä kunnat tulevat huolehtimaan terveydenhoidos-taan, koska laki nimenomaan edellyttää, että kunnanhallitus tai -hallituksen alainen elin tulee huolehtimaan terveydenhuollosta.

Tämä, johon ed. Almgren viittasi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöstä lautakuntien yh-distämisellä, on vapaakuntakokeilun antamaa mahdollisuutta. Sillä tullaan varmasti saavutta-maan paljon enemmän positiivisia tuloksia kuin niissä, joissa sosiaali- ja terveystoimi on koko-naan erillään, joten en usko, että tällä lailla tul-laan vaikeuttamaan terveydenhuollon etene-mistä.

Ed. Puska: Arvoisa puhemies! Minusta ed. Almgren oli aivan oikeassa, ja se korosti si-tä, mitä sanoin. Terveyslautakunnan ja sosiaali-lautakunnan yhdistäminenkin tuo vaikeuksia, kun on paljon tärkeitä asioita. Minun puheen-vuoroni kärki on se, että vielä vaikeampaa ja onnettomampaa olisi, jos terveysasiat annettais-in kunnanhallituksen hoidettavaksi. Se kuu-lostaa äärettömän oudolta.

Ed. Vastamäen puheenvuoroon todella yh-dyn. Muutos on hyvin perusteltu kuntainliitto-tapauksessa. Yhden kunnan tapauksessakin, kuten sanoin, uskon että kunnissa järki voittaa. Tosiaan ihmettyttää, minkä vuoksi tällainen esi-tys yleensä yhden kunnan osalta on tehty. Teki-si mieli todella kysyä ed. Vastamäeltä, onko hän sitä mieltä, että tosiaan löytyy sellaisia pe-rusteita, että joissakin tapauksissa kunnan kaikki kansanterveysasiat voitaisiin antaa yk-sinomaan kunnanhallituksen hoidettavaksi. Mi-nusta tämä mahdollisuus on niin kovin huono ja outo, että sitä ei pitäisi tässä yhteydessä tuo-da esille, olkoonkin että kunnat asiassa var-maan tekevät viisaan päätöksen.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 6 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Ehdotus laiksi ammatillisten oppilaitosten rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 223 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä sivistysvaliokunnan mietinnössä n:o 25 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 222, joka sisältää yllämainitun lakiehdotuksen.

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 223. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Renko: Arvoisa puhemies! Laki ammatillisten oppilaitosten rahoituksesta annetun lain muuttamisesta on tullut aikana, jolloin opetusministeriössä on käynnistetty virkamies-työryhmän toimesta vilkas keskustelu uuden muotoisesta nuorisosteen koulutuksesta, jossa ammatilliset koulut ja lukio yhdistettäisiin samaksi vähän Ruotsin mallin mukaisesti. Tämä keskustelu on parhaillaan käynnissä ja saanee kevätpuolella joko tuulta purjeisiinsa tai keskustelu sammutetaan.

Joka tapauksessa yleisesti tunnustetaan kailkilla hallinnon tasoilla samoin kuin kentällä se tosiasia, että keskiasteen kehittämislaki on auttamattomasti vanhentunut, koska se on jo 20 vuotta vanha. Ikä sinänsä vuosina ei aina mittaa vanhentuneisuutta, mutta se sattuu aikaan, tämä 20 vuotta, jolloin suomalaisessa yhteiskunnassa on useitakin rakennemuutoksia. Silloin kun on rakennemuutoksia peräkkäin, on selvää, että myös koulutuksen kautta me ajaudumme uuteen säätykiertoon ja sitä kautta haemme uudenlaisia toimipaikkoja yhteiskunnassa.

Keskiasteen kehittämislaki on erittäin jäykkä. Se on tehty silloin, kun suunnittelusta oli Suomessa hyvin vähäisiä kokemuksia, ja se on suunnittelun huippu jäykkyydessään. Se sitoo määrällisesti kaikki ikäluokat koko Suomen

maassa niin, että täällä ministeriön tasolla tullaan hyväksymään aloituspaikkaluvut eri ammatillisille opintolinjoille. On aivan selvää, että jos aloituspaikkaluvut vaativat ajoittain ministeriön, jopa valtioneuvoston päätöksetkin, rakennemuutos menee paljon edellä verrattuna varsinaiseen koulutustarpeeseen. Tästä on ollut seurauksena se, että koska määrällistä mitoitus-ta ei ole saatu joustamaan, on tarvinnut keksiä yhteiskunnassa muita koulutusväyliä. Tähän tarpeeseen on syntynyt ammatillinen väliaikainen koulutus, on syntynyt työllisyyskoulutus, on kurssitoiminnat, lyhytkurssit jne. niin kuin kaikki hyvin tiedämme.

Nyt kuitenkin valtiovallan varsinaisena peruskoulutuksena on luotu keskiasteen ammatilliset oppilaitokset ja niiden lukuisat, lähes kymmentä opintolinjaa, erilaista alaa koskevat erityiskoulutusmuodot. Näin ollen on järkevää, että ministeriö kantaa huolta nimenomaan varsinaisen runkokoulutusorganisaation kehittämisestä, ja nyt esillä oleva laki on yksi niistä.

Eduskunta teki hiljattain lain, jossa väliaikaisen koulutuksen järjestämisen oikeus siirrettiin ammattikasvatushallitukselta lääninhallituksille, mutta se laki oli todella pieniaskelinen. Seurauksena oli se, että lääninhallitus saa luvan järjestää mutta edellyttäen, että ammattikasvatushallituksesta saadaan tähän järjestelyyn tarvittavat määrärahat. Se laki, joka eduskunnassa tehtiin, oli sikäli torso laki, että häntä jäi ovenrakoon eli rahalliset päätökset edelleenkin jäivät jäykkään byrokraatiaan ja olivat sidottuja valtion budjettiin erittäin tiukasti ja toisaalta myös määrälliseen mitoittamiseen. Keskiasteen kehittämislakia ei ole valtioneuvosto lähtenyt uusimaan eikä ole tuonut eduskunnalle.

Opetusministeriö on pitkään pohtinut asian eteenpäin viemistä, ja nyt esillä on toinen pikkuaskelinen laki, rahoituslain muutos siltä osin, että nyt annetaan myös lääninhallituksille ei vain järjestämisoikeus vaan myös lopullinen valtionapuviranomaisena toimiminen.

On kuitenkin hämmästyttävää, että vaikka koko maassa on ihan ilmeisesti joustavan ja nopean koulutuksen tarve eri ammattilohkoilla, syntyy uusia aloja ja myös niiden ammatillista koulutusta pitäisi päästä pyörittämään, laki annetaan vain kahteen lääniin. Se annetaan kokeilulakina Kymen lääniin ja Kuopion lääniin. Millä perusteella sitten valtioneuvosto on valinnut aikanaan nämä läänit, tätä me sivistysvaliokunnassa asiantuntijoilta peräsimme ja saimme vastauksia, että Kymen lääni edustaa lähinnä

rakennemuutosläänää mitä parhaiten ja toisaalta Kuopion lääni olisi vertailuläänää, jossa on aika staattinen tila. Näinkin voi olla. Valmistelu kuitenkin on tapahtunut hyvin virkamiestyönä, ja toisaalta valmistelussa ei ole kuultu asianomaisia lääninhallituksia ja kouluosaston henkilöitä lainkaan.

Toivoa sopii, silloin kun kokeiluihin lähdetään, että nyt esitettäväkin onnistuisi, vaikka se on ylähäältäpäin määrätty valikoidusti ja virkamiestyönä ajateltuna. Aikanaan, kun lähdettiin kokeilemaan tässä maassa peruskoulujärjestelmää, joka oli erittäin suuri muutos, siinä kuultiin myös ylläpitäjätahoja ja käyttäjätahoja. Aidon kokeilun henkeen kuuluu se, että eri osapuolet ovat suunnittelusta lähtien mukana. Näin ollen toivoisikin, että kun lakia lähdetään nyt toteuttamaan, asianomaiset lääninhallitukset saisivat avoimesti myös äänensä kuuluviin niin, että kokeilu tuottaisi meille objektiiviset tulokset.

Lain perusteluissa — yllätys kyllä — mainitaan myös vapaakuntakokeilu, mutta kun nyt lukee lain, toteaa, että lakiesityksellä ei ole mitään tekemistä varsinaisen vapaakuntakokeilun kanssa. Vapaakuntakokeilu on vain sitten pantu ehkä sivun täytteeksi. Sivistysvaliokunta tiedusteli asianomaisilta, miksi se siinä on, mutta me emme saaneet siihen vastausta. Mutta kun tiedämme ajan hengen, että olemme hakemassa myös hallinnollisesti hajautettuja malleja, ehkä lain valmistelussa on annettu myös sellainen ajattelun vapaus, että koska laki koskee vain valtionavun delegoimista ammattikasvatustuksesta läänin, toisaalta myös vapaakuntakokeilujen kautta voisi rinnalle löytyä toista tietä hallinnollinen malli.

Äsken edellisessä kohdassa oli esillä sosiaalija terveyspuolen lautakuntamallien etsiminen. Ehkä koulupuolellakin ajaututaan tilanteeseen, että tulemme vääntämään kovasti kättä tulevaisuudessa siitä, yhdistetäänkö sivistyspuolen kaikki lautakunnat yhdeksi vai säilyvätkö erilliset koululautakunnat ja erilliset ammatillisten oppilaitosten johtokunnat. Nyt käsiteltävä laki sallii erillään olemisen. Se ei tuo mitään muutoksia hallintopuolelle, ainoastaan joustoa väliaikaisen koulutuksen järjestelyihin ja sen raioittamiseen.

Se, miksi henkilökohtaisesti kritisoin, että lääninhallituksia ei ole kuultu lakia valmisteltaessa, johtuu siitä, että mikäli niitä olisi kuultu, ehkä olisi vähän rohkeampi kokeilulaki jo voitu antaa tässä rakennemuutostilanteessa, en-

sinnäkin koskien koko maata, jolloin olisi saatu useammista ja erilaisesta elinkeinorakennetilanteesta olevista lääneistä palautetta. Toisaalta olisi jollekin voitu osoittaa myös niin sanottu läänin kokeiluraha, konttä rahaa vähän samaan tyyliin kuin on lääninrahajärjestelmä luotu vuosien mittaan, ja katsoa todella, löytyykö meillä lääninhallituksista resursseja ja myös kykyä tällaisen konttākoulutusrahan käyttämiseen niin, että sekä koulutustarve että elinkeinoelämän varsinaiset ammatilliset työvoimatarpeet tulevat tyydytettyä. Meillä sivistysvaliokunnassa oli pitkälti sellainen näkemys, että sellaista valmiutta meidän lääninhallituksissamme olisi ja asiaa olisi voinut olla järkevää kokeilla samalla, koska muussa tapauksessa me ajaudumme liian pienillä askelilla eteenpäin ja ammatillinen koulutus tulee jäämään meillä jälkeen kehittämislain jäykkyuden takia. Periaatteessa laki on hyvä mutta on liian suppea-alainen sisältöltään ja myös toteutukseltaan.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 21 c §, voimaantulosäännös, johdolaase ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Ehdotukset laeiksi työntekijäin eläkelain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 224 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä sosiaalivaliokunnan mietinnössä n:o 33 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 216, joka sisältää yllämainitut lakiehdotukset.

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 224. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puheemies! Hallitus esittää muutosta pääasiassa työntekijäin eläkelain 6 §:n 3 momenttiin, ja pyydän, että edustajat ottaisivat esille TELin 6 §:n 3 momentin ja lukisivat sen. Sen jälkeen haluai-

sin tietää, kuinka moni ymmärtää, mitä siinä sanotaan. Väitän, että yksikään tässä salissa nyt oleva tai yleensä oleva ei ymmärrä, mitä tämä momentti tarkoittaa. Rohkenen tämän sanoa sen vuoksi, että en itsekään ymmärrä lukemalla tätä momenttia, mitä se tarkoittaa, mutta kun olen kymmenen vuotta soitellut eläkelaitoksiin ja kysynyt, minkä vuoksi ihmisille on käynyt eläkeasioissa niin kuin on käynyt, pikkuhiljaa minulle on alkanut valjeta, mitä tämä 6 §:n 3 momentti tarkoittaa. Tämä on työntekijäin eläkelain erittäin keskeinen pykälä, josta riippuu hyvin paljon työntekijän eläkkeen määrä ja myös esimerkiksi se, onko hänellä ylipäänsä oikeus yksilölliseen varhaiseläkkeeseen.

Kyseinen yksi momentti on noin kaksi palstaa pitkä ja todella niin monimutkainen ja niin monta poikkeuksen poikkeusta sisällään pitävä, että rohkenen sanoa, että kukaan, joka sen lukee, ei tiedä, mitä se tarkoittaa, vain lukemalla tämän momentin. Jos me ajattelemme, että eläkeläisten pitäisi itsensä tietää, mihin he ovat oikeutettuja, lukemalla eläkelakeja, varmasti se ei onnistu. Sen vuoksi haluankin alussa ottaa esille sen, mitä sosiaalivaliokunta on mietintöönsä kirjannut: "Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä työntekijäin eläkelain vaikeaselkoisuudesta. Kun lakiin on tehty eri aikoina lukuisia muutoksia usein pientenkin yksityiskohtien hoitamiseksi, on laista muodostunut varsin monimutkainen ja vaikeaselkoinen. Tästä syystä valiokunta ehdottaa eläkelainsäädännön kirjoittamista uudestaan selkeämmäksi ja ymmärrettävämmäksi."

Olisi todella tärkeää, että eläkelait kirjoitetaisiin sellaiseen muotoon, että ihmiset ymmärtävät, mitä ne tarkoittavat. Tämähän on yksi hyvin tärkeä periaate, jonka periaatteessa pitäisi toteutua, että ihmiset ymmärtävät lait, mutta käytännössä on menty koko ajan yhä monimutkaisempaan suuntaan. Valiokunta ei ensimmäistä kertaa puutu asiaan, vaan en nyt muista, kuinka monta vuotta siitä on, mutta useita vuosia sitten samalla tavoin valiokunta ehdotti, että työntekijäin eläkelaki ja muut vastaavat lait kirjoitettaisiin kokonaan uudestaan, mutta siihen päin ei ole oltu menossa, päinvastoin entistä monimutkaisempaan lain kirjoittamistapaan. Mitä nyt 6 §:n 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, tämä vain entisestään sotkee asiaa, koska sinne nyt tulee ainakin kymmenen riviä lisää tekstiä.

Se, mitä esitys sitten pitää sisällään 6 §:n 3 momentin osalta, on aivan hyvä. Kysymys on

siitä, milloin työntekijällä on eläkkeessään oikeus ns. tulevaan aikaan. Tuleva aika tarkoittaa sitä, että kun työntekijä esimerkiksi sairauden vuoksi jää pois työstä, jos tuleva aika otetaan huomioon, eläke lasketaan ikään kuin työntekijä olisi ollut työssä vanhuuseläkkeeseen saakka eli työstä pois jäännin ja vanhuuseläkeiän välinen aika otetaan eläkettä laskettaessa huomioon. Mitä nuoremasta henkilöstä on kysymys, sitä suurempi merkitys tietysti on sillä, että tämä tuleva aika tulee mukaan.

Juuri 6 §:n 3 momentin mukaan määräytyy, otetaanko tuleva aika mukaan vai ei, ja on ollut erittäin ikäviä väliinpuotoajatapauksia, joissa henkilö on jäänyt vaille tulevaa aikaa ja menetänyt näin ollen huomattavan osan eläkkeestään. Eräs sellainen syy on ollut se, että nyt on edellytetty, että työstä pois jäännin ja eläkkeen alkamisen välillä ei saa olla yli 360 päivää. Esimerkiksi, jos henkilö saa täyden 300 päivän sairauspäiväraha-ajan, jos ei eläke ala välittömästi sairauspäiväraha-ajan päätyttyä, silloin tuleva aika on jäänyt pois.

Juuri nyt tehtävällä muutoksella parannetaan tilannetta, eli sairauspäivärahopäivät jätetään lukuun ottamatta kahden viimeisen vuoden aikana välittömästi ennen laissa tarkoitettua työkyvyttömyyden alkamista. Tämä oli hallituksen esitys, että kahden vuoden ajalta ne jätetään huomiotta. Luulen, että tämä jo väliinpuotamistapauksista suurimman osan olisi poistanut, mutta tiedän, että joissakin tapauksissa tarvitaan pidempääkin aikaa.

Kun valiokunnassa asiaa pohdittiin, myös esimerkiksi Eläketurvakeskuksen edustajan taholta todettiin, että kahden vuoden määräaika oli täysin mielivaltainen, joka lakiin oli ehdotettu, eikä hän nähnyt estettä sille, ettei sitä voitaisi pidentää — jokin määräaika siinä täytyy olla. Olin tietysti erittäin ilahtunut, kun hallituspuolueiden taholta sitten ehdotettiin kahden muuttamista kolmeksi. Tyytyväinen olen tietysti sen vuoksi, että asian valiokunnassa otin esille. Mielestäni aikaa olisi voitu vieläkin enemmän jatkaa, mutta luulen, että kolmen vuoden aika nyt valtaosan, todella varmaan 90 % tai 95 % väliinpuotoajatapauksista hoitaa, eli väliinpuotamista ei enää pääse tapahtumaan. En tiedä, uskaltaako täällä salissa tuoda esille valiokunnan tekemiä muutoksia, muuten ed. Mörttinen kohta tulee tänne ja vaatii valiokunnan muutosta poistettavaksi ja palaamista hallituksen esitykseen. Mutta kun hän ei nyt ole paikalla, rohkenen tämän asian tuoda esille. Tämä on siis hyvä korjaus.

Tämän asian toinen puoli tietysti on se, että myös pidennetään eräitä määräaikoja. Aikaisemmin laissa oli neljä kuukautta aika, jolta viimeinen työsuhte otetaan huomioon eläkkeen määräytymisessä; sitä aikaa pidennetään nyt kuuteen kuukauteen. Monissa tapauksissa tämäkin on hyvä, niin että tämän avulla eläkkeen määräytyminen paranee. Mutta täällä on tietysti myös se kääntöpuoli että eräissä tapauksissa se merkitsee sitä, että neljän kuukauden pidentäminen kuuteen kuukauteen johtaa siihen, että eläke pienenee. Mutta näissä tapauksissa se merkitsee sitä, että eläke määrätty todellisten aikaisempien ansioiden mukaan. Näin ollen asiaa ei voi tätä pitää sellaisena, että sillä huononnettisiin varsinaisesti eläkkeen määräytymistä.

Mutta sen sijaan selvää heikentämistä merkitsee hallituksen esittämä 7 b §:n muutos, jossa työttömyysoikeuden määräytymisperusteita muutetaan. On tietysti totta, että itse asiassa nykyinen käytäntö on osa-aikatyötä tekevien kohdalla antanut hieman paremman työttömyysoikeuden kuin sen, mihin varsinaisesti osa-aikatyöttömyyden perusteella olisi ollut syytä. Mutta tätä ei ole pidettävä niin suurena epäkohtana, että tähän olisi pitänyt puuttua. Työttömyysoikeuden laskentaperusteiden muutoksen vaikutus vuositasolla on arviolta 10 milj. mk, joten ne 10 milj. mk ovat poissa ennen eläkkeen alkamista osa-aikatyöttöminä olleilta henkilöiltä. Sen vuoksi meidän mielestämme tätä muutosta ei olisi ollut tarpeen tehdä. Sama, mitä nyt olen puhunut työntekijäin eläkeläistä, koskee myös muita tähän esitykseen liittyviä lakeja.

Tämä esitys juuri tulevan ajan oikeuden määrittämisen osalta kuuluu myös sellaisiin asioihin, joihin olen vuosikausia yrittänyt korjausta omalta osaltani olla ajamassa. Myös tästä asiasta tein 4—5 vuotta sitten kantelun oikeusasiamiehelle, joka myös lähetti asian perusteella valtioneuvostolle kirjelmän, jossa edellytti, että mikäli asiaa ei voida tulkinnalla muuttaa, täytyy tehdä lain muutos. Asiaa on pystytty jo aika paljon tulkinnalla muuttamaan, mutta kokonaan väliinpuotoamisia ei ole tulkinnalla voitu estää, ja sen vuoksi on ollut tarpeellista, että itse 6 §:n 3 momenttia muutetaan. Näin ollen asiaan voi olla tyytyväinen, mutta vielä lopuksi toistan sen, että kokonaisuudessaan työntekijäin eläkelaki olisi kirjoitettava uudestaan niin, että ihmiset ymmärtävät, mistä on kysymys ja edes kansanedustajat ymmärtäisivät, mistä on kysymys.

Herra puhemies! Ehdotan, että käsittelyn

pohjaksi otettaisiin vastalauseen mukaiset lakiehdotukset eli että toinen, kolmas ja neljäs lakiehdotus hyväksyttäisiin valiokunnan mietinnön mukaisina ja että ensimmäinen ja viides lakiehdotus hyväksyttäisiin muuten niin kuin valiokunnan mietinnössä, mutta että ensimmäisen lakiehdotuksen 7 b §:n 3 momentti ja viidennen lakiehdotuksen 16 b §:n 3 momentti poistettaisiin.

Ed. Väistö: Herra puhemies! Kannatan ed. Stenius-Kaukonen juuri tekemää ehdotusta käsittelyn pohjasta.

Hallitus esittää muutoksia eläkelakien sääntöihin tulevalle ajalle määrättävän eläkkeen laskutavan osalle. Esimerkiksi työntekijäin eläkelakiin on selvä parannus säännös, jonka mukaan mm. sairausvakuutuslain mukaiset päivärahat jätettäisiin ottamatta huomioon tulevan ajan oikeutta määrättäessä. Tältä osin valiokunta paransi kyseisen ajan kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen, kuten ed. Stenius-Kaukonen täällä totesi.

Maatalousyrittäjäin eläkelaisissa tulevan ajan eläkkeen perusteena olisi puolestaan työtulo, joka määräytyisi pääsääntöisesti eläketapahtumaa edeltävien neljän viime vuoden työtulojen keskiarvona. Kaavamaiseen keskimääräiseen ansioon perustuvaa tulevaa aikaa vastaavaa palkan ja työtulon laskutapaa esitetään vastaavasti korjattavaksi myös lyhytaikaisessa työsuhteessa olevien työntekijäin eläkelaisissa sekä yrittäjäin eläkelaisissa.

Valitettavasti hallituksen esitykseen sisältyy myös huononnuksia nykyiseen käytäntöön. Merkittävin heikennys koskee työttömyysoikeuden laskentaperusteita. Tämän korjaamista keskustan valiokuntaryhmä on pitänyt tärkeänä. Yhdyimme valiokunnan mietintöön liitettyyn vastalauseeseen.

Ed. Anttila: Arvoisa herra puhemies! On aivan totta, kuten ed. Stenius-Kaukonen täällä totesi, että eläkelainsäädäntömme on tavattoman monimutkainen. Tavallaisen henkilön on vaikea saada siitä selvää, nimenomaan selvää siitä, mitkä ovat hänen eläkeoikeutensa ja mahdollisuutensa. Ihmettelenkin, että sosiaalivaliokunta on tyytynyt mietinnössään ainoastaan huomauttamaan työntekijöiden eläkelain vaikeaselkoisuudesta.

Kyllä tämäntyyppinen ongelma olisi pitänyt saattaa valiokunnassa vähintään pönnön muotoon, koska se olisi samalla ollut eduskunnan

tahdonilmaus sen suuntaan, että eläkelainsäädäntöä tulisi jatkossa selkeyttää ja yksinkertaistaa näitä monimutkaisia ja vaikeaselkoisia sääntöjä. Todella ihmettelen, miksei ponsilaukelmaan ole valiokunnassa päästy, koska tällaisen huomautuksen antaminen valiokunnan mietinnössä on käytännössä melkein kuollut kirjain. Se ei ainakaan velvoita hallitusta ryhtymään mihinkään toimenpiteisiin. Minusta nyt tässä tilanteessa eduskunnalla olisi todella hyvä mahdollisuus ilmaista selkeä kantansa siitä, miten jatkossa pitäisi menetellä.

Ed. Väistö: Herra puhemies! Ed. Anttilalle totean saman, minkä ed. Stenius-Kaukonen jo toi esille, eli sen, että sosiaalivaliokunnan mietintöihin olemme onnistuneet saamaan joitakin ponsiesityksiä. Mutta valitettavasti niitä on kolmannen käsittelyn yhteydessä perustelulausumin muutettu sellaiseen muotoon, joka ei vastaa sosiaalivaliokunnan kantaa, eli ponsista on jouduttu luopumaan kuten edellisessä täysistunnossa mm. kävi.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Asian käsittely keskeytetään.

9) Ehdotus laiksi palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain 1 ja 4 §:n muuttamisesta

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 225 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä sosiaalivaliokunnan mietinnössä n:o 34 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 196, joka sisältää yllämainitun lakiehdotuksen.

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 225. Ensin sallitaan

asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 §, voimaantulo- ja soveltamissäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Ehdotus laiksi Kansainvälisen investointita- kauslaitoksen perustamista koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Esitellään suuren valiokunnan mietintö n:o 226 ja otetaan toiseen käsittelyyn siinä sekä ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä n:o 19 valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 202, joka sisältää yllämainitun lakiehdotuksen.

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 226. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan välittömästi kyselytunnin päätyttyä.

Täysistunto keskeytetään kello 16.57.

